

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО»**

***ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАКЕТ
ІЗ СЕРТИФІКАТНОЇ ОСВІТНЬОЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МЕДІА –ПРАВО»***

Передмова

Сучасна рамка кваліфікацій передбачає володіння спеціалістом в гуманітарній сфері необхідними знаннями та навичками з медіа-комунікацій. Стосовно юриста такі знання, передусім, можуть бути застосовані при роботі в редакціях ЗМІ та прес-службах органів охорони правопорядку та інших державних структур. Пропонований курс вибіркового навчальних дисциплін спрямований на знайомство студентів 5 курсу (1 курсу магістратури) денної форми навчання із питаннями інтелектуальної свободи, правового регулювання діяльності засобів масової інформації, обігу інформації, доступу до неї, захисту персональних даних, правового інституту інтелектуальної власності. До викладацького процесу будуть залучені провідні фахівці кафедр конституційного права України, теорії держави та права та цивільного права.

Особливим завданням, що ставиться перед програмою, є оволодіння навичками роботи з медіа-продуктом, що передбачає знання із механізмів вироблення такого продукту та його вдалої презентації. Окрім цього метою вивчення основ журналістської діяльності є вироблення вмінь організації і проведення інтерв'ю та пре-конференцій, як найбільш типових медіа-заходів у органах охорони правопорядку. До викладання цього циклу залучаються провідні викладачі кафедри культурології, спеціалісти теле-центру Університету. Слухачі отримують досвід безпосередньої журналістської діяльності на базі теле-центру Університету.

I. «ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СВОБОДИ СЛОВА І ПРЕСИ»

Даний курс розрахований на ознайомлення слухачів з філософсько-теоретичними та конституційно-правовими засадами свободи слова і преси. Його загальна дидактична мета – окреслити зміст (роль) свободи слова і преси та їх конституційно-правових гарантій у сучасному глобалізованому світі. Курс пояснює існуючі відмінності між північноамериканською та європейською (західноєвропейською) конституційними парадигмами свободи самовираження, розкриває загальні особливості правових підходів до інформаційного обміну в Україні та інших країнах Східної та Центральної Європи.

Матеріал курсу передбачає поглиблене вивчення таких юридичних конструкцій як свобода слова, свобода преси, право на вільне самовираження особи. У курсі йдеться про ринок символічних зразків, інтелектуальну активність в умовах глобального ринку і ліберальної демократії, інформаційний обмін і його зв'язок із соціальним поступом, про американську та європейську парадигми захисту свободи слова.

Тематика лекцій спецкурсу передбачає: а) аналіз феномену символічної реальності як віртуального простору людського самовираження (поняття, джерела, роль, функції, структура, якості); б) висвітлення основних проявів символічної реальності (інтелектуальна активність, творчість, інформаційний обмін); в) розгляд структурних особливостей окремих символічних форм (наука, мистецтво, освіта); г) висвітлення онтологічного контексту та характерних якостей символічної реальності (умови постмодерну і глобалізації, роль нюансів у символічному розрізненні); д) ознайомлення з північноамериканською парадигмою інформаційної свободи та її більш широкими міжнародно-правовими гарантіями.

Тематика семінарських занять передбачає поглиблене вивчення таких комплексних тем як: а) свобода інформації як універсальна вимога; б) органічні особливості символічних форм; в) північноамериканська парадигма інформаційної свободи; г) європейська парадигма інформаційної свободи.

Після вивчення дисципліни «Філософсько-правові засади свободи слова і преси» студенти повинні:

з н а т и і розуміти філософський сенс таких категорій і понять, як символічна реальність та її складові (наука, мистецтво та освіта); роль символічних форм як засобів забезпечення соціального поступу; основні прояви символічної реальності як сфери творчого самовираження людини; співвідношення символічної реальності із предметно-матеріальним світом; прояви органічної нормативності у сфері інформаційних відносин; роль нюансів у творчому самовираженні особи;

у м і т и застосовувати загально-філософські підходи в аргументації на користь заборони цензури та конституційного захисту свободи самовираження, слова і преси; пояснювати роль інформації та вимоги до її

вільного розповсюдження в сучасному глобалізованому світі; відрізнати північноамериканські та європейські правові підходи до конституційного захисту свободи слова, преси, ЗМІ, прав журналістів тощо.

1.1. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Тематика лекцій	Всього годин	У тому числі		
			Лекції	Семінари	Самостійна робота
	Загалом	54	12	8	34
1	Феномен символічної реальності як простору людського самовираження.	10	2	2	6
2	Основні прояви символічної реальності (інтелектуальна активність, творчість, інформаційний обмін).	8	2		6
3	Основні символічні форми (наука, мистецтво, освіта) та їх особливості.	10	2	2	6
4	Онтологічний контекст символічної реальності (умови постмодерну, глобалізація, роль нюансів у символічному розрізненні).	8	2		6
5	Північноамериканська парадигма інформаційної свободи.	10	2	2	6
6	Міжнародно-правові гарантії інформаційної свободи, європейська парадигма.	8	2	2	4

1.2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СВОБОДИ СЛОВА І ПРЕСИ»

I. Феномен символічної реальності як простору людського самовираження (поняття, джерела, роль, функції, структура, якості).

Символізація як ментальний процес. Співвідношення символу і знака. Символічна значущість явищ і предметів. Культурні форми як втілення символізації. Співвідношення знаково-символічної та предметно-фізичної реальності. Символічна реальність як простір людської свідомості та уяви, у якому предмети і явища існуючої дійсності постають у якості образів, знаків і символів, за допомогою яких люди організують свою активність, взаємодіючи з іншими людьми та природою в цілому.

Походження символізації (К.Г.Юнг, Ю.Кристева, Л.Мамфорд, А.Бергсон). Лінгвістичні корені символізації. Теорія символічних форм Е.Касірера. Роль та функції символічної реальності. Символізація як теоретичне моделювання реальності, форма обміну ідеями, спосіб прокладання шляхів від однієї людської свідомості до іншої. Творення символічних сенсів. Трансформація «що» у «чому». Творення смислових ієрархій, взаємодія свідомості з предметно-матеріальним світом. Творче самовираження індивідів. Особливість символізації як прийому абстрагування. Символізація оперує з об'єктами природно-фізичного світу за законами уяви, а не за фізичними законами. Функція символізації – пом'якшення матеріально-предметного світу, надання йому пластичних, «рідинних» властивостей.

Структура символічних форм (Е.Касірер). Співвідношення культури і символічної реальності. Символічна реальність як «культура без артефактів». Символічні форми науки, мистецтва та освіти. Інші (факультативні) символічні форми. Нормативні стандарти існування символічної реальності: свобода, плюралізм, терпимість, етичний вектор.

II. Основні прояви символічної реальності (інтелектуальна активність, творчість, інформаційний обмін).

Поняття інтелектуальної активності (Р.Ленем, А.Бергсон, Ж.Дельоз, Н.Вінер, Д.Істон, Ж.-П.Сартр). Поняття «синтелектики». Основи теорії ноосфери В.Вернадського. Призначення інтелектуальної активності. Людський розум у контексті другої промислової революції. Інтелектуальна активність як спосіб зміни наукових парадигм. Інтелектуальна активність і ухвалення демократичних рішень. Інтелектуальна активність як спосіб оновлення мистецьких стилів і напрямків. Взаємодія «міма» і «реплікатора» (Д.Дойч). Ритми інтелектуальної активності. Емоційне сприйняття символічних форм. Поняття інтелектуальної історії.

Творчість як символічний суб'єктивний акт (Е.Гуссерль). Творчість як вихід за межі оточуючого середовища. Відмінність творчості від

ремісництва. Інноваційна і репродуктивна інтелектуальна діяльність. Творчість як наслідок зростання людської свободи, різновид складної праці (О.Богданов). Аристократична природа творчості (Ж.Дельоз). Конструювання наділеного сенсом та адресованого розумній аудиторії повідомлення. Складові творчості: а) інформаційне повідомлення; б) наявність сенсу; в) неповторність особистості творця. Творчий результат як інформаційний гештальт. Індивідуальний початок у творчості. Дисидентство як феномен символічного світу. Творчі еліти. «Стрибки» творчої уяви, «невираховні переходи» (Р.Пенроуз). Творчі еліти як політична проблема.

Інформаційний обмін як прояв символічної реальності. Інформація як кількість непередбачуваного у повідомленні (А.Моль). Інформація як об'єкт. Порівняння інформації з матерією та енергією (С.Лем). Багатошаровість інформаційних повідомлень. «Тема» і «рема» в інформаційному повідомленні. Володіння інформацією як володіння сенсами. Інформація – «недемократичний» фактор виробництва. Інформаційні відносини як обмін сенсами. Інформаційний обмін і політичні системи. Відкриті, напіввідкриті та закриті в інформаційному сенсі політичні системи. Об'єктивність і достовірність в інформаційному повідомленні. Інформація як знаково-символічний зміст, закріплений на матеріальних носіях.

III. Основні символічні форми (наука, мистецтво, освіта) та їх особливості.

Наука як форма організації (протидії ентропії). Наукові відкриття як зміна стану хаосу станом організації. Розвиток науки у просторі символічної реальності. Місія утопії в науці. Наукова спільнота – особлива форма асоціації. Місія науки та учених, роль науки в структурі символічної реальності. Критерії наукового визнання. Інтернаціональний характер науки. Наука і догматизм. Револьюційний характер науки. «Релевантні» і «не релевантні» наукові висловлювання. Науковий скептицизм і вимога максимальної відкритості. Генералізація норм наукової аргументації (У.Бек). Наукова критика, експеримент, циркуляція наукових теорій. Свідоме й підсвідоме у наукових процесах. Допитливість як методологія. Можливі наукові стратегії (К.Поппер, Т.Кун, П.Фейрабенд). Авторитарні режими і боротьба з інакодумством. Тривалість життя наукових схем, зміна наукових парадигм. Паралельні (непередбачувані) наукові відкриття. Методологічний плюралізм, «гра» як метод науки. Принцип наукової «абдукції» (Ч.С.Пірс). Структура наукових революцій (Т.Кун). Проблема спонтанності в науці. Наука і соціальний простір.

Мистецтво як форма (сегмент) символічної реальності. «Логіка» мистецької уяви. Мистецтво як посередник між людиною і світом. Стили у мистецтві, поняття наскрізного стилю. Репрезентація зовнішнього, мистецтво як форма самовираження. Роль критики в мистецтві. Митець і аудиторія. Розпізнавання мистецьких сенсів. Мистецтво як «дзеркало природи» та засіб передачі інформації. Елітарність мистецтва. Мистецтво на ринку символічних зразків. Роль мистецької форми (С.Лангер). Неможливість

відтворення мистецьких продуктів на програмній основі. «Незацікавленість» та «некорисність» як іманентні атрибути мистецтва (Е.Іонеско). Мистецтво як форма знання.

Освіта як форма (сегмент) символічної реальності. Освіта як спосіб структурної організації знання. Освіта – посередник між людиною, з одного боку, та мистецтвом і наукою – з іншого. Вибір, що стоїть перед національними системами освіти. Академічна свобода та її функції. Чому освіта має бути вільною. Радянська система освіти. Структурні особливості «Болонського процесу». Інтелектуальна чесність в освіті, «академічна» і «дидактична» історія та їх співвідношення. Освіта як спосіб ознайомлення з новизною. «Незамкнені» освітні системи. Ідеологічна редукція в освітньому процесі. Партнерство науки і освіти. Чому освітні системи мають бути наближеними до науки. Освіта і критичне мислення. Гарантії інтелектуальної свободи (Б.Малиновський). Навчання і виховання. Кризові явища в системі освіти (П.Слотердайк, Д.Фаулз). Стандартизація особисті у догматичних освітніх системах. Академічна (університетська) свобода та її складові. Освіта, яка здійснюється творцями. Особливості університетської освіти.

IV. Онтологічний контекст символічної реальності (умови постмодерну і глобалізації, роль нюансів у символічному розрізненні).

Умови постмодерну. Що таке постмодерн. Модерн як предтеча постмодерну. Модерн та ідея раціональності у сфері гуманітарного знання. Модерн як відображення ідеології соціальних контрастів. Політична свобода, економічний індивідуалізм, мистецька обдарованість в культурі модерну. Хронологічні рамки модерну і постмодерну. Рутинна праця – versus спонтанна реалізації особистості. Постмодерн як «стан знання у особливо високорозвинених суспільствах» (Ж.-Ф.Ліотар). Методологічний принцип «допустимо все» в теорії і практиці постмодерну (А.Хелер). Вичерпаність «великих наративів». Ідея реконструкції і де-конструкції у постмодерні. «Стерильність», «марність» та «виснаженість» філософії «інтелектуального контролю» (В.Беньямін). Постмодерн як пояснююча парадигма. Відмова від «абсолютистської» точки зору на світ. Легітимація маргінальних ідеологій та груп. Захист лібералізму і критика «простої демократії». Множинність інтелектуальних стратегій в людському осягненні світу. Кінець ідолів та фетишів. Постмодерн як результат прискорення символічної реальності. «Тунелі реальності» в концепції постмодерну. Колективні ідентичності як наслідок перетинання індивідуальних стратегій. Децентралізація та мозаїчність культури постмодерну (Н.Маньковська). Інтереси аудиторії та інтересів творців. Захист інтересів аудиторії в США. Культура інформаційної відкритості та свободи.

Глобалізація як фактор символічної реальності. Корені глобалізації та логіка інформаційної революції. Глобалізація – наслідок ускладнення людських інтересів і потреб. Джерела глобалізації: а) економічна могутність США; б) розширення особистих прав людини; в) стрімкий розвиток моди; г) зростання соціальної мобільності. «Ера споживання» та її вплив на канали

розповсюдження інформації. Лідери та організації, що претендують на міжнародний статус. Конкуренція на символічних ринках, прагнення до самовираження і світового визнання. Свобода уяви як конкурентний фактор. Міжнародне розпізнавання і визнання людських здібностей і талантів. Гуманістичний космополітизм в контексті «карнавалу культур» (М.Бахтін). Глобалізація як стимул до самовираження. Роль США в процесі глобалізації. Європейська спільнота і масова культура. Наукові досягнення в епоху глобалізації.

Роль нюансів у механізмі символічного розрізнення. Ефект нюансів в живописі та літературі. Нюанси як інструмент відділення оригіналу від підробок. Інформаційний обмін та нюанси мови. Рейтинги символічних витворів та їх кореляція з нюансами розрізнення. Практичні прояви нюансів у символічному світі.

V. Американська парадигма інформаційної свободи.

Конституційні основи свободи слова і преси в США. Біль про права і Перша поправка до Конституції 1787 р. Англійське законодавство на території США перед Війною за незалежність. Цензура у США на початку XVIII століття. Газета Б.Франкліна про свободу слова і преси. Т.Джефферсон, Д.Медісон про свободу слова і преси. Судова справа Пітера Зінгера (1734): «Ніхто не може бути засуджений до кримінального покарання за обґрунтовану публічну критику влад».

Суддя Верховного Суду США В.Дуглас про свободу слова і роль Першої поправки. Американське сприйняття ЗМІ як «четвертої влади». Справа *Гілтоу проти Нью-Йорка* (1925), свобода ЗМІ як фундаментальне громадянське право. Справи: *Техас проти Джонстона*, *Кокс проти Луїзіани*, *Шенк проти США*. Верховний Суд встановлює обмеження на захист Першою поправкою. Заборона кричати «Пожежа!» у переповненому театрі. Зміст вербального самовираження залежить від обставин часу й місця. Справа *Чепінські проти Нью-Гемпширу*. Особисті образи та зневажливі епітети не підлягають захисту Першою поправкою.

Справа *ФКК проти Пасифік Фаундейшен* (1978). Контекст розмови як критична частина самовираження і предмет захисту. Поняття «непристойності» і функція контексту. Перша поправка на захисті свободи інтелектуального самовираження від втручань влади. Справа *Нір проти Мінесоти* (1931), заборона цензури для кримінальних репортерів. «Певний ступінь образливості є невіддільним від належного використання слів» (Д.Медісон). Свобода слова у США як свобода від **законодавчих** обмежень.

Нью-Йорк Таймс проти Сполучених Штатів (1971) – справа про «папери Пентагона». Адміністрація Р.Ніксона і боротьба за свободу преси. Справа *Міллер проти Каліфорнії* (1973). Вузьке визначення «непристойності». Поширення матеріалів, які становлять літературну, художню, політичну і наукову цінність. Справа *Бранденбург проти Огайо* (1969). Перша поправка і захист «абстрактних закликів до насильницького повалення уряду».

Справа *Фрісбі проти Шульца* (1988). Звуження гарантій свободи слова для забезпечення захисту приватних інтересів. «Ніхто не зобов'язаний вислуховувати неприйнятні речі у своєму помешканні». Справа *Майами Геральд проти Торнілло* (1974). «Обов'язкова» публікація дорівнює «забороні публікації». Лише ЗМІ вирішують, яку справу розголосити, а яку – ні.

Відсутність реєстрації друкованих ЗМІ. Права журналістів без юридичного визначення професії. Американські статuti і кодекси журналістської етики. «Какофонія» як здоровий стан інформаційної сфери. Висловлення емоцій, що не піддаються точній інтерпретації. Наклеп (публікація неправдивих чи дискредитуючи відомостей про особу) – за межами конституційного захисту. Рішення Верховного Суду США у справі *Нью-Йорк Таймс проти Саллівана* (1964). Право ЗМІ на добросовісну помилку.

Справа *Хестлер проти Фалвела* (1988). Надмірні й перебільшені атаки преси на громадських діячів не вимагають відшкодування моральних збитків. Відверта брехня зі «злим умислом». Інформування як функція необмеженого кола суб'єктів. Заборона обмеження джерел, з яких громадськість має діставати відомості.

Захист приватної сфери та виключення із даного принципу. Скандальні факти про життя публічних фігур. Автори «правдивих висловлювань» про все, що відбувається у суспільстві. Американські закони «Про свободу інформації» (1966) та «Про уряд у сонячному світлі» (1976). Справа *Рено проти ACLU* (1997). Інтернету надається вищий ступінь свободи. Вплив американської парадигми захисту свободи слова і преси на європейський інформаційний простір.

VI. Міжнародно-правові гарантії інформаційної свободи, європейська парадигма.

Документи ООН про інформаційну свободу. *Загальна декларація прав людини* (1948) і свобода слова. *Декларація про ліквідацію дискримінації по відношенню до жінок* (1967). *Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на ґрунті релігії чи переконань* (1981). Заборона індоктринації дітей. *Декларація ЮНЕСКО про основні принципи щодо внеску ЗМІ в укріплення миру і міжнародного взаєморозуміння* (1978). *Декларація ЮНЕСКО про расу і расові забобони* (1978).

Право на інформацію у *Мінімальних стандартних правилах поводження із засудженими* (1977). Право засуджених на одержання інформації та освіти. *Конвенція про міжнародне право спростування* (1952). *Декларація прав дитини* (1959) і право дітей на освіту, ігри та розваги. *Декларація ООН про право на розвиток* (1986). Людина – основний бенефіціарій права на розвиток як невід'ємного права людини.

Інформаційна свобода у документах Ради Європи та ОБСЄ. Право на свободу самовираження у *Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод* (1950). Факультативні протоколи до Європейської

конвенції про захист прав людини. Рішення Європейського суду з прав людини у Страсбурзі про захист свободи слова і преси. Питання інформаційних прав у *Паризькій хартії для нової Європи* (1990). Інтелектуальна свобода у рішеннях *Копенгагенської наради Конференції з питань людського виміру СБСЄ* (1990). *Європейська хартія регіональних мов і мовних меншин* (1992). Європейська судова практика в питаннях вільного поширення інформації та свободи преси. Проблема порнографії. Право журналістів на захист своїх інформаційних джерел.

Роль преси у демократичному суспільстві і проблеми захисту інтелектуальної свободи. Європейські правила: а) реєстрація ЗМІ; б) імпорту та експорту інформаційної продукції; в) втручання у приватне життя; г)клеп, право на відповідь і спростування; д) публікація судових матеріалів; е) образа релігійних і моральних почуттів; ж) статус реклами. Загальна характеристика європейської парадигми захисту свободи слова і преси.

1.3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Свобода інформації як універсальна вимога.

План:

1. Загальне поняття інформації як кількості непередбачуваного у повідомленні.
2. «Тема» і «рема» в інформаційному повідомленні.
3. Інформаційний простір та інформаційні об'єкти.
4. Матеріальні носії інформації.
5. Роль автора і адресата в інформаційному спілкуванні.
6. Етичні аспекти інформаційного обміну (етика інформаційної відкритості, стримування і закритості).

Тема 2. Органічні особливості символічних форм.

План:

1. Наука як символічна форма.
2. Мистецтво як символічна форма.
3. Освіта як символічна форма.
4. Особливості протікання інформаційних процесів в науці, мистецтві та освіті.
5. Норми інформаційного обміну: свобода, плюралізм, терпимість, етичний вектор.

Тема 3. Американська парадигма інформаційної свободи.

План:

1. Захист інформаційної свободи на основі Першої поправки до Конституції США.
2. Свобода слова і преси як перед-політичний і перед-правовий імператив.
3. Академічна свобода та її американські складові.
4. Питання свободи слова і преси у рішеннях Верховного Суду США.
5. Свобода слова і демократія. Чому свободу слова необхідно захищати від Конгресу?

Тема 4. Європейська парадигма інформаційної свободи.

План:

1. Свобода самовираження у ст. 10 Європейської конвенції захисту прав людини і основоположних свобод 1950 р.
2. Свобода слова у сфері літератури, мистецтва та науки.
3. Інформаційні права у *Хартії засадничих прав Євросоюзу* (2000).
4. Особливості захисту свободи слова і преси в Україні.
5. Свобода слова і преси в контексті діяльності Конституційної Асамблеї України.

1.4. ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

1. Bergson H. Creative Mind. – N.Y.: Citadel Press, 1974.
2. Bronowski J. The Origins of Knowledge and Imagination. – New Haven and London: Yale University Press, 1978.
3. Cassirer E. The Philosophy of Symbolic Forms. Vol. 1, 2, 3, 4. – New Haven and London: Yale University Press, 1955, 1957, 1996.
4. Danto A. Philosophizing Art. – USA: University of California Press, 1999.
5. Касирер Э. Избранное. Опыт о человеке. – М.: Гардарика, 1998.
6. Кун Е. Структура научных революций. М.: Изд-во АСТ, 2001.
7. Лангер С. Философия в новом ключе: исследование символики разума, ритуала и искусства. – М.: Республика, 2000.
8. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. – М.-СПб.: Изд-во Алетея, 1988.
9. Речицкий В. *Символическая реальность и право.* – Львов: ВНТЛ-классика, 2007.
10. Речицкий В. Прості цінності конституціоналізму // Критика, № 1-2, 2011. – С. 2-5.
11. Речицкий В. На захист поганого смаку // Критика, № 1-2 (147-148), 2010. – С.27-31.
12. Речицкий В. *Відкритість інформації як універсальна вимога* // Вісник Національної Академії Наук України, № 9, 2003. – С. 26–45.
13. *Свобода слова. Рішення Верховного Суду США.* – Київ: Optima, 2004.
14. *Свобода преси. Рішення Верховного Суду США.* – Київ: Optima, 2004.
15. Фейрабенд П. Избранные труды по методологии науки. – М.: Прогресс, 1986.
16. Яффе А. Символы в изобразительном искусстве // Юнг К.Г. и др. Человек и его символы. – М.: Серебряные нити, 1997.

II. «Вступ до теорії медіа-права»

Навчальна дисципліна «Вступ до теорії медіа-права» розрахована на отримання студентами знань у сфері інформаційних відносин, надає можливість глибоко і всебічно дослідити ефективність регулювання конституційно-правових засад свободи інформації та свободи масової інформації. Українське інформаційне законодавство склалося ще до прийняття нової Конституції України 1996 р., саме тому воно потребує переосмислення, уточнення і подальшого вдосконалення з урахуванням реалій сьогодення. Головна мета курсу полягає у переосмисленні, співставленні, аналізі та всебічному дослідженні теоретичних та практичних питань стосовно інформаційної діяльності в Україні.

Матеріал курсу передбачає поглиблене вивчення таких питань як свобода слова та інформація, суб'єкти інформаційних відносин, принципи інформаційних відносин. У курсі йдеться про інформаційне суспільство, особливості інформаційної діяльності в умовах інформаційного суспільства, формування якого відбувається під впливом глобальних інформаційних процесів, а функціонування можливе лише за умов існування демократичної, правової держави, де діє принцип верховенства права і максимально забезпечується реалізація прав людини. Тематика курсу також передбачає висвітлення порівняльно-правового аналізу міжнародно-правових документів, українського законодавства та законодавства зарубіжних країн; основних тенденцій розвитку інформаційної діяльності, а також визначення ролі держави в регулюванні інформаційних відносин в умовах формування громадянського суспільства.

При вивченні дисципліни «Вступ до теорії медіа-права» студенти повинні:

- **з н а т и** й розуміти поняття інформації, інформаційного суспільства, свободи масової інформації; правові режими доступу до інформації, засобів масової інформації, змісту державної таємниці; усвідомлювати цінність свободи інформації та принципи, покладені в основу інформаційного законодавства;

- **у м і т и** використовувати на практиці набуті знання стосовно захисту прав і свобод людини в інформаційній сфері, зокрема, у сфері доступу до інформації, та до засобів масової інформації (ЗМІ); у тому числі щодо основних способів захисту свободи інформації у практиці Європейського суду з прав людини.

Форма контролю: залік.

2.1. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

	Тема	всього годин	У тому числі		
			лекція	Практичні заняття	Самостійна робота
1	Свобода інформації та її конституційно-правові аспекти	6	2	2	2
2	Свобода масової інформації як інститут конституційного права	6	2	2	2
3	Міжнародно-правові стандарти свободи вираження поглядів	6	2		4
4	Правові режими доступу до інформації	6	2	2	2
5	Правове регулювання інформаційних відносин в сфері державної таємниці	6	2		4
6	Відповідальність за порушення законодавства про інформацію	6	2	2	2
	У сь о г о	36	12	8	16

2.2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО ТЕОРІЇ МЕДІА-ПРАВА»

I. Конституційні засади правового регулювання інформаційних відносин в Україні

Свобода слова та інформація як об'єкти конституційно-правового регулювання. Загальна характеристика суб'єктів інформаційних відносин. Принципи інформаційних відносин. Конституційне суб'єктивне право на інформацію, його сутність та гарантії. Співвідношення права на інформацію з іншими правами і свободами людини і громадянина. Інформаційне законодавство в системі права України.

Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні. Поняття інформаційного суспільства та його сутність. Основні концепції інформаційного суспільства, стадії його становлення. Хартія *Глобального інформаційного суспільства* (Окінава). Державна політика у сфері формування інформаційного суспільства. Особливості становлення інформаційного суспільства в Україні.

II. Конституційно-правове закріплення свободи масової інформації

Свобода масової інформації як правова категорія, її конституційно-правове закріплення. Співвідношення свободи масової інформації зі свободою слова, свободою друку, свободою масової комунікації, з правом на доступ до інформації. Становлення та розвиток інформаційно-правових інститутів. Міжнародно-правові акти, спрямовані на забезпечення свободи масової інформації. Основні підходи (парадигми) до обмеження свободи масової інформації. Американська парадигма свободи висловлювань та свободи масової інформації в Рішеннях Верховного Суду США. Європейська парадигма свободи висловлювання та свободи масової інформації в Рішеннях Європейського суду з прав людини. Свобода висловлювань та свобода масової інформації в правових позиціях Конституційного Суду України. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інформаційного права. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України в інформаційній сфері. Правові гарантії свободи масової інформації. Право на доступ до інформації, його поняття, сутність та значення. Види інформації та особливості регулювання доступу до неї. Відкрита інформація.

III. Порядок доступу до інформації в Україні та підстави його обмеження

Принцип свободи інформації та доктрина інформаційної безпеки. Система правового забезпечення інформаційної свободи та інформаційної безпеки. Захист прав і свобод людини і громадянина в інформаційній сфері в

умовах глобалізації та інформатизації. Конституційні стандарти регулювання інформаційних відносин.

Інформація з обмеженим доступом: державна таємниця, конфіденційна інформація, службова інформація, персональні дані. Забезпечення доступу до інформації. Механізм реалізації та захисту права на доступ до інформації про діяльність суб'єктів владних повноважень. Обмеження реалізації права на доступ до інформації та принципи такого обмеження. Міжнародно-правові гарантії реалізації права громадян та інших осіб на доступ до інформації.

Поняття державної таємниці. Повноваження органів державної влади в сфері захисту державної таємниці. Порядок віднесення відомостей до державної таємниці, їх засекречування. Ступені секретності, строк дії рішення щодо віднесення інформації до державної таємниці. Розсекречування відомостей та їх матеріальних носіїв. Розпоряджання відомостями, що складають державну таємницю. Доступ суб'єктів інформаційних відносин до державної таємниці. Захист державної таємниці. Контроль за забезпеченням охорони державної таємниці та нагляд за додержанням законодавства про державну таємницю.

IV. Відповідальність за порушення законодавства про інформацію

Поняття та види юридичної відповідальності за порушення законодавства в інформаційній сфері. Підстави застосування дисциплінарної відповідальності у сфері доступу до інформації. Цивільно-правова, адміністративна та кримінальна відповідальність за злочини та правопорушення в інформаційній сфері. Звільнення від відповідальності.

2.3. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ

Лекція 1: Свобода інформації та її конституційно-правові аспекти

П л а н

1. Свобода слова та інформаційний обмін як об'єкти конституційно-правового регулювання.
2. Загальна характеристика суб'єктів інформаційних відносин. Принципи інформаційних відносин.
3. Конституційне суб'єктивне право на інформацію, його сутність та гарантії.
4. Співвідношення права на інформацію з іншими правами та свободами людини і громадянина.
5. Розвиток та особливості становлення інформаційного суспільства в Україні.

Лекція 2: Свобода масової інформації як інститут конституційного права

П л а н

1. Конституційно-правове закріплення свободи масової інформації.
2. Співвідношення свободи масової інформації з поняттями свободи слова, свободи друку, свободи масової комунікації, а також з правом на доступ до інформації.
3. Основні підходи до обмеження свободи масової інформації (американська та європейська парадигми).
4. Свобода висловлювання та свобода масової інформації в правових позиціях Конституційного Суду України.
5. Правові гарантії свободи масової інформації.
6. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інформаційного права. Рішення та правові позиції Конституційного Суду України в інформаційній сфері.

Лекція 3: Міжнародно - правові стандарти свободи вираження поглядів

П л а н

1. Історія утвердження свободи вираження поглядів у міжнародно-правових документах.
2. Свобода вираження поглядів у документах Ради Європи та ОБСЄ.

3. Практика Європейського суду з прав людини з питань свободи вираження поглядів щодо України.
4. Обмеження свободи вираження поглядів у контексті ст. 10 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод(1950).

Л е к ц і я 4: Правові режими доступу до інформації

П л а н

1. Поняття правового режиму інформації та його різновиди.
2. Види інформації за змістом в Україні та особливості їх правового режиму.
3. Інформація з обмеженим доступом: державна таємниця, конфіденційна інформація, службова інформація та персональні дані.
4. Гарантії забезпечення доступу до інформації.

Л е к ц і я 5: Правове регулювання інформаційних відносин в сфері державної таємниці

П л а н

1. Поняття державної таємниці. Повноваження органів державної влади в сфері захисту державної таємниці.
2. Порядок віднесення відомостей до державної таємниці, їх засекречування. Ступені секретності, строк дії рішень про віднесення інформації до державної таємниці. Розсекречування відомостей та їх матеріальних носіїв. Розпоряджання відомостями, які становлять державну таємницю.
3. Доступ суб'єктів інформаційних відносин до державної таємниці. Захист державної таємниці.
4. Контроль за забезпеченням охорони державної таємниці та нагляд за додержанням законодавства про державну таємницю.

Л е к ц і я 6: Відповідальність за порушення законодавства в інформаційній сфері

П л а н

1. Поняття та види юридичної відповідальності за порушення законодавства в інформаційній сфері.

2. Підстави застосування дисциплінарної відповідальності в інформаційній сфері.
3. Цивільно-правова відповідальність в інформаційній сфері.
4. Адміністративна відповідальність за порушення права на інформацію.
5. Кримінальна відповідальність за злочини в інформаційній сфері.
6. Звільнення від відповідальності.

2.4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Т е м а 1. Свобода інформації та її конституційно-правові аспекти П л а н

1. Свобода слова та інформація як об'єкти конституційно-правового регулювання.
2. Загальна характеристика суб'єктів інформаційних відносин.
3. Принципи інформаційних відносин в Україні.
4. Конституційне право на інформацію, його сутність та гарантії.
5. Співвідношення права на інформацію з іншими правами і свободами людини та громадянина.

Завдання

1. На науково-практичній конференції, присвяченій проблемам свободи слова в Україні, прозвучали суперечливі висловлювання відносно місця і ролі держави, її органів у вільному розповсюдженні інформації в суспільстві. Одні стверджували, що держава в силу своєї природи завжди прагне до контролю за діяльністю засобів масової інформації, інші – що розвинені держави завжди дотримуються широких ліберальних принципів у сфері інформаційних відносин.

Ваша думка з цього питання. На яких принципах базується інформаційна політика в Україні. Обґрунтуйте свою відповідь.

2. На міжнародній конференції був оприлюднений звіт щодо окремих випадків застосування службовцями катувань в Україні. При цьому громадський активіст Т. дав інтерв'ю кільком телеканалам. Начальник Управління міліції Х. образився на висловлювання громадянина Т. і подав на нього судовий позов. Суд відмовив Х. в задоволенні позову, пославшись на положення Європейської конвенції з прав людини та основних свобод (1950), рішення Європейського суду з прав людини у справі «Хендісайт проти Сполученого Королівства» (1976) та «Лінгенс проти Австрії» (1968), а також на окремі статті Закону України «Про інформацію».

Проаналізуйте ситуацію з юридичної точки зору та дайте коментар до рішення суду. Які конкретні положення Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод (1950), рішень Європейського суду з прав людини, а також Закону України «Про інформацію» мали б бути використані суддею? Як ви розумієте суб'єктивну свободу слова та свободу вираження поглядів? Що означають, так звані, «оціночні судження»?

3. У газетному репортажі про конкурс краси була вміщена фотографія конкурсантки, яка пила коктейль, сидячи на східцях будинку культури, де проходив конкурс. Героїня знімку розцінила це як втручання в своє приватне життя і звернулася з позовом до газети, посилаючись на статтю 32

Конституції України та норми Цивільного кодексу України про захист інтересів фізичної особи при проведенні фотозйомок. Відповідаючи на позов, газета заявила, що перебування людини в громадському місці не може бути віднесено до сфери приватного життя, а тому ніяких дозволів на фотозйомку не потрібно.

Яке рішення повинен був винести суд? Чи має правове значення відсутність в подібному випадку згоди особи, яка стала об'єктом зйомки?

4. Місцева правозахисна організація направила інформаційний запит до відповідного державного комітету з проханням надати їй список зареєстрованих в Україні релігійних конфесій. Такий список був їй наданий. Після цього правозахисна організація опублікувала таблицю зі списком у своєму періодичному виданні. На цій підставі голову правозахисної організації М. викликали в прокуратуру міста для дачі пояснень з приводу несанкціонованої публікації службової інформації.

Дайте правову оцінку діям правозахисної організації та прокуратури. У яких випадках документ, наданий за інформаційним запитом органом виконавчої влади, може бути опублікований без додаткового дозволу?

Т е м а 2. Конституційно-правові гарантії свободи масової інформації

П л а н

1. Конституційно-правове закріплення свободи масової інформації як категорії права.
2. Співвідношення свободи масової інформації зі свободою слова, друку, масової комунікації та правом на доступ до публічної інформації.
3. Основні (європейський та американський) підходи до забезпечення свободи масової інформації.
4. Свобода слова та свобода масової інформації в правових позиціях Конституційного Суду України.
5. Правові гарантії свободи масової інформації.
6. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інформаційного права.

Завдання

5. Представник органів суддівського самоврядування, виступаючи перед журналістами, заявив про необхідність обмеження доступу журналістів до судової інформації в період, що передує винесенню судами рішення по справі. На його думку, представники ЗМІ висвітлюють у таких випадках позицію лише однієї сторони у справі, що, у свою чергу, призводить до перешкоджання нормальній діяльності судів і суддів, є формою втручання в судову діяльність. Журналістів обурило така пропозиція.

Дайте оцінку найбільш типових юридичних позицій з цього питання й наведіть необхідні аргументи. Які обмеження свободи масової інформації та свободи слова передбачає законодавство України?

6. Фахівець у сфері медіа-права України В. розповідала, що коли вона спілкується з медіа-правниками з Великої Британії, то вони зазвичай говорять, що чим більше їм доводиться професійно стикатися із застосуванням ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (1950) Судом з прав людини у Страсбурзі, тим більше вони симпатизують положенням першої поправки до Конституції США (1791).

Які правові підходи забезпечення свободи масової інформації існують в сучасному світі? Окресліть європейську та американську парадигми свободи слова. Які стандарти свободи слова та свободи масової інформації визнаються юридично обов'язковими в Україні?

7. Під час виборчої кампанії до Верховної Ради України одна з міських газет опублікували замітку про кандидата у депутати, в якій було зазначено, що 15 років тому він був звільнений від строкової військової служби через діагноз «олігофренія». Подавши позов до суду, кандидат стверджував, що даною публікацією були поширені відомості про його особисте життя. Журналісти ж заявили, що це було зроблено для захисту суспільних інтересів. При цьому кандидат посилався на статтю 32 Конституції України, а журналісти – на практику застосування Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950), а також міжнародну практику тлумачення і застосування класичних правових норм про захист приватної життя.

Чи можна покласти в основу судового рішення в Україні практику Європейського суду з прав людини? Яке місце займають ці рішення в правовій системі України? Дайте правову оцінку аргументам сторін у даній справі.

8. Із метою захисту дітей від шкідливого впливу негативної інформації, яка може поширюватися через ЗМІ, Верховна Рада України ухвалила свого часу Закон «Про захист суспільної моралі», відповідно до якого інформація, визнана рішеннями судів як така, що шкодить суспільній моралі (системі етичних норм, правилам поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність і справедливість) може бути заборонена для її подальшого розповсюдження.

Чи може підлягати обмеженням реалізація свободи висловлювань з метою захисту суспільної моралі? Чи відповідає вищезгаданий закон ст. 15 та ст. 34 Конституції України? Надайте конституційно-правовий висновок з приводу даної ситуації.

Тема 3. Види інформації та особливості регулювання доступу до неї

П л а н

1. Види інформації за змістом в Україні та особливості їх правового режиму.
2. Інформація з обмеженим доступом: державна таємниця, конфіденційна інформація, службова інформація та персональні дані.
3. Гарантії забезпечення доступу до інформації.
4. Правові підстави обмеження реалізації права на доступ до інформації та принципи такого обмеження.

Завдання

9. Виконавчий комітет міської ради, керуючись Законом України «Про доступ до публічної інформації» затвердив перелік відомостей, які не містять у собі ознак публічної інформації, а тому не повинні надаватися за запитами. До переліку були віднесені: 1) інформація про співробітництво міської ради, її виконавчих органів, а також міського голови з органами місцевого самоврядування іноземних держав та іншими іноземними організаціями, акредитованими в Україні; 2) інформація, отримана чи створена в процесі службового листування органів державної влади, органів місцевого самоврядування з місцевими громадянами; 3) внутрішньодержавна службова кореспонденція, доповідні записки та рекомендації, пов'язані з розробкою напрямів діяльності міської ради, які передували прийняттю нею відповідних рішень.

Розкрийте поняття «публічна інформація»? Чи може відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» бути затверджений перелік інформації, доступ до якої обмежується чи забороняється? Чи можуть бути відомості з переліку, що згадується в завданні, віднесені до категорії інформації, яка не є публічною?

10. Видання «Право знати» звернулося до Державного управління справами з інформаційним запитом, в якому просило надати йому інформацію про розташований на території державного комплексу «Пуща-водиця» будинок народного депутата А. (майновий статус будинку, його вартість тощо). Проте у задоволенні запиту було відмовлено на тій підставі, що запитувані документи містять в собі конфіденційну інформацію, а також персональні дані про особу.

Чи є подібна відмова законною? Як співвідносяться між собою «право на приватність» та «право на доступ до публічної інформації»? Чи передбачені українським законодавством випадки, коли інформація з обмеженим доступом все-таки може бути поширена? Розкрийте зміст категорії «суспільно необхідної інформації».

11. Журналіст К. звернувся до Міністерства внутрішніх справ України з проханням надати йому копію наказу міністерства № 477, виданого в травні 2012р. Однак журналістові було відмовлено у задоволенні його запиту на тій підставі, що цей наказ міністерства має гриф «для службового користування».

Розкрийте підстави та умови віднесення відкритої публічної інформації до службової інформації? Яка інформації не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом? Чи може наказ Міністерства внутрішніх справ України бути віднесено до службової інформації та отримати гриф «для службового користування»?

12. Громадська організація звернулася до управління у справах сім'ї та молоді міської ради з вимогою надати їй інформацію стосовно конкурсу проектів громадських організацій, які стосуються дітей, молоді та жінок у 2010 р. «Фундацію» цікавили такі відомості та документи: 1) організаційний порядок формування експертної комісії; 2) перелік організацій, які перемогли в конкурсі та їх юридичні адреси (контактні дані); 3) обсяги (суми) фінансування переможців конкурсу від Департаменту з гуманітарних питань; 4) копія рішення експертної комісії про визначення переможців конкурсу.

Управління у справах сім'ї та молоді відмовило у наданні запитуваної інформації, пославшись на те, що вона є конфіденційною і становить комерційну таємницю.

Проаналізуйте запит і причини його відхилення. Чи є законними аргументами стосовно відмови? Які механізми оскарження подібного рішення Ви знаєте? Яке рішення мав би ухвалити суд у разі оскарження відмови у задоволенні запиту до суду?

Тема 4. Честь, гідність та ділова репутація як об'єкт посягання в ЗМІ

П л а н

1. Правові процедури захисту прав особи (позов про захист честі/гідності).
2. Захист ділової репутації фізичної і юридичної особи.
3. Судова практика у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особою, яка її завдала.
4. Підстави кримінальної відповідальності за злочини в інформаційній сфері.

Завдання

13. Громадська організація «Інститут медіа права» звернулася в суд з позовом до Верховної Ради України. Причиною позову стала відсутність відповіді парламенту на її інформаційний запит. «Інститут медіа права» хотів дізнатися: 1) чи є організаційно й фінансово пов'язаними Верховна Рада

України як засновник газети «Голос України» з приватним підприємством, яке друкує цю газету; 2) якими є функції редакції газети «Голос України» щодо зазначеного видання; 3) чи уклалися відповідні договори між Верховною Радою України та редакцією газети; 5) чи проводилася процедура державних закупівель для видання газети «Голос України», а також чи існує у газети редакційний статут.

Яке рішення по справі мав би винести суд? До якого суду необхідно оскаржувати дії Верховної Ради України?

14. Організація «Громадський комітет боротьби з корупцією» звернулася до міської ради з проханням надати їй рішення сесій міської ради попередніх скликань, які стосувалися передачі земель комунальної власності у володіння приватним особам, а також копії документів, пов'язаних з виконанням цих рішень.

Однак на свій запит громадська організація отримала негативну відповідь. При цьому запитувана інформація була названа такою, що підпадає під категорію інформації з обмеженим доступом.

Чи є подібна відмова в задоволенні запиту законною? Яким мало б бути юридично правильне рішення суду?

15. Газета «Український бізнес» передрукувала з Інтернету, зробивши відповідне посилання на електронний ресурс, статтю про те, що один з комерційних банків готується до продажу, хоча його фінансове становище є проблематичним. У статті зазначалося, що раніше цей банк «через систему банкрутств незаконно заволодів чужою нерухомістю». Банк звернувся із судовим позовом до засновника й видавця «Українського бізнесу».

Дайте відповідь на запитання: чи мають ЗМІ нести відповідальність за передруковані з інших джерел матеріали? Як, на Вашу думку, має бути вирішена в суді дана справа?

16. Кореспондент радіостанції взяв інтерв'ю у письменниці Л. На питання: «Навіщо адвокату Г. все це потрібно, ці гучні справи, якими він займається?» вона відповіла: «На мою думку, насамперед для піару, і по-друге для заробітку...». Адвокат Г. звернувся до суду з позовом про захист честі та гідності.

Яким мало б бути рішення суду по даній справі? Чи порушено у даному випадку законодавство про телебачення і радіомовлення? У яких випадках санкції за порушення законодавства встановлюються Національною радою з питань телебачення і радіомовлення?

2.5. КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Загальне визначення поняття та ознаки суб'єктів інформаційних відносин.
2. Свобода слова та інформація як об'єкти конституційно-правового регулювання.
3. Принципи інформаційних відносин.
4. Конституційне право на інформацію, його сутність та юридичні гарантії.
5. Співвідношення «права на інформацію» з іншими суб'єктивними правами і свободами людини та громадянина.
6. Інформаційне суспільство: поняття «інформаційного суспільства», його сутність, стадії становлення.
7. Основні концепції інформаційного суспільства.
8. Державна політика у сфері формування інформаційного суспільства.
9. Особливості становлення українського інформаційного суспільства.
10. Конституційно-правове закріплення свободи масової інформації як правової категорії.
11. Співвідношення свободи масової інформації зі свободою слова, свободою друку, свободою масової комунікації та правом на доступ до інформації.
12. Основні підходи до обмеження свободи масової інформації (американська та європейська парадигми).
13. Свобода висловлювання та свобода масової інформації в правових позиціях Конституційного Суду України.
14. Правові гарантії свободи масової інформації.
15. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інформаційного права.
16. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України в інформаційній сфері.
17. Право на доступ до інформації: його поняття, сутність та значення.
18. Види інформації та особливості їх правового режиму.
19. Міжнародні стандарти права на доступ до інформації.
20. Механізм реалізації права на доступ до інформації про діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.
21. Законні обмеження в реалізації права на доступ до інформації.
22. Доктрина інформаційної безпеки та система її правового забезпечення.
23. Захист прав і свобод людини та громадянина в інформаційній сфері в умовах глобалізації та інформатизації.
24. Конституційні стандарти державної політики в інформаційній сфері.
25. Інформація з обмеженим доступом: державна таємниця, конфіденційна інформація, службова інформація, персональні дані.
26. Правові гарантії забезпечення доступу до інформації.
27. Поняття «державна таємниця». Повноваження органів державної влади в сфері захисту державної таємниці.

28. Порядок віднесення відомостей до державної таємниці та їх засекречування. Ступені секретності, строк дії рішення про віднесення інформації до державної таємниці. Розсекречування відомостей та їх матеріальних носіїв. Розпорядження відомостями, які становлять державну таємницю.
29. Доступ громадян до державної таємниці. Захист державної таємниці.
30. Поняття «службова інформація». Порядок віднесення інформації до категорії службової інформації та організація доступу до неї.
31. Поняття та види юридичної відповідальності за порушення законодавства в інформаційній сфері.
32. Підстави застосування дисциплінарної відповідальності в інформаційній сфері.
33. Цивільно-правова відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері.
34. Адміністративна відповідальність за порушення права на інформацію.
35. Кримінальна відповідальність за злочини в інформаційній сфері.

2.6. СПИСОК НОРМАТИВНИХ АКТІВ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. - № 30. - ст. 141.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 48. – ст.650 (зі змінами).
3. Про інформаційні агентства: Закон України від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 13. – ст.83 (зі змінами).
4. Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Відом. Верхов. Ради України. - 2011. - № 32. - ст. 314 (зі змінами).
5. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 50. – ст.302 (зі змінами).
6. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 16. – ст.93 (зі змінами)); у новій редакції від 21.09.1999 р. № 1079-XIV – Відом. Верхов. Ради України. –1999. – № 49. – ст.428 (зі змінами).
7. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.10.1992 р. № 2782-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 1. – ст.1 (зі змінами).
8. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 48. – ст.650 (зі змінами).
9. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2007. – № 12. – ст.102.
10. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 49. – ст.299 (зі змінами).
11. Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України: Закон України від 18.07.1997 р. № 485/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 45. – ст.284 (зі змінами).
12. Про телебачення та радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 10. – ст.63 (зі змінами); у новій редакції від 12.01.2006 № 3317-IV – Відом. Верхов. Ради України. – 2008. – № 18. – ст.155 (зі змінами).
13. Кушакова Н.В. Конституційне право на інформацію: правомірні та неправомірні обмеження// Вісник Конституційного Суду України – 2002. – № 3. – С. 66– 70.
14. Кушакова-Костицька Н.В. Визначення змісту та складу інформаційних прав людини в Україні: проблемні питання // Наше право. – 2004. – № 2. – С. 30 – 37.
15. Нестеренко О.В. Конституційне право на доступ до інформації: сутність, зміст та обсяг // Юридична Україна. – № 3. – 2008. – С. 26 – 32.

16. Нестеренко О.В. Підстави обмеження права на доступ до інформації // Проблеми законності: Республік. міжвід. наук. зб. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. Вип. 86 – С. 49–55.
17. Нестеренко О.В. Проблеми конституційно-правового регулювання права на інформацію в Україні // Проблеми законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2005. – Вип. 75.
18. Речицкий В. В. Символическая реальность и право. – Львов: ВНТЛ-Класика, 2007. – С. 545–546.
19. Речицкий В. Интеллектуальная свобода как предпосылка свободы слова// – [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://www.khpg.org/index.php?id=1139326560&w=%D0%E5%F7%E8%F6%FC%EA%E8%E9>
20. Слінько Т.М. Категорія свободи слова у порівняльно-правовому аспекті [Текст] / Т. М. Слінько // Наука конституційного права України: сучасний стан та напрямки розвитку. - Х. : Право / за ред. А. П. Гетьман, 2009. - С. 164-168.
21. Слінько Т.М., Середюк В.В. Свобода вираження поглядів у рішеннях Європейського суду з прав людини та загальні критерії її обмеження / Т.М. Слінько, В.В. Середюк // Форум права. – Вип. 3. – 2009. – [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e%2Djournals/FP/2009-3/09ctmkio.pdf>
22. Слінько Т.Н. Свобода слова в умовах народовладдя / Слінько Т.Н., Кушниренко О.Г. // — . Х:Право, 2012. — С.157-182.
23. Середюк В.В. Конституційно-правове регулювання свободи масової інформації в Україні [Текст] / В. В. Середюк // Проблеми законності. Вип. 98. - Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2008. - С. 195-199 .
24. Середюк В.В. Міжнародно-правові стандарти свободи масової інформації та їх національна імплементація [Текст] / В. Середюк // Юридична Україна. - 2009. - 9. - С. 9-13.
25. Середюк-Буз В. В. Американська парадигма обмеження свободи масової інформації / В. В. Середюк-Буз // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 717–721 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11cvvctmi.pdf>
26. Середюк-Буз В.В. Європейська парадигма обмеження свободи масової інформації / В.В. Середюк-Буз // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право. – 2011. – № 988. – С. 104-108.
27. Шевчук С. Свобода вираження поглядів: практика Європейського Суду з прав людини у порівняльній перспективі. / Шевчук С. – К.: „Реферат”, 2005. – 192 с.

III. «Конституційно-правове регулювання права на доступ до публічної інформації»

Навчальна дисципліна «Конституційно-правове регулювання права на доступ до публічної інформації» розрахована на ознайомлення слухачів з конституційно-правовими основами реалізації права на доступ до публічної інформації в Україні. Його мета – пояснити принципи, що лежать в основі закону про доступ до публічної інформації, навчити практичному застосуванню закону у сфері доступу до інформації, дослідити ефективність регулювання конституційно-правових засад реалізації права на доступ до публічної інформації на сучасному етапі в Україні, проаналізувати практику захисту доступу до інформації та особливості застосування правових позицій Європейського суду з прав людини в цій сфері.

Аналізуються такі питання: право на доступ до публічної інформації: сутність зміст, значення; міжнародні стандарти та порядок реалізації права на доступ до публічної інформації в Україні; правові підстави обмеження реалізації права на доступ до публічної інформації; механізми захисту права на доступ до публічної інформації в Україні; відповідальність посадових осіб суб'єктів владних повноважень за порушення права на доступ до публічної інформації.

Викладення матеріалу відбувається шляхом вивчення наукової правової літератури, законодавства та судової практики.

При вивченні дисципліни ««Конституційно-правове регулювання права на доступ до публічної інформації»» студенти повинні:

- **з н а т и** поняття право на доступ до інформації, принципи що лежать в основі закону про доступ до публічної інформації, правові підстави обмеження реалізації права на доступ до публічної інформації; механізми захисту права на доступ до публічної інформації в Україні
- **у м і т и** використовувати набуті знання стосовно захисту своїх прав і свобод в інформаційній сфері, у тому числі у практичному застосуванні законів у сфері доступу до інформації, практики Європейського суду з прав людини щодо захисту права на доступ до публічної інформації

3.1. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Тема	Вс ьо го го ди н	У тому числі		
			лекці ї	практичні заняття	Сам ості йна робо та
1	Право доступ до інформації: сутність, зміст та значення	13	2	2	9
2	Право на доступ до публічної інформації: міжнародні стандарти та порядок реалізації в Україні	12	2	2	8
3	Механізм захисту права на доступ до публічної інформації в Україні	11	2		9
	Усього	36	6	4	26

3.2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ»

I. Право на доступ до публічної інформації: правова природа, зміст.

Право на доступ до публічної інформації: правова природа, зміст. Місце права на доступ до публічної інформації у системі конституційних прав громадян України. Значення права на доступ до публічної інформації.

Публічна інформація: поняття та практичні аспекти застосування.

Співвідношення понять “право на доступ до публічної інформації”, “право на звернення”, “свободи масової інформації”, “право на інформацію”. Принцип свободи інформації та доктрина інформаційної безпеки.

II. Право на доступ до публічної інформації: міжнародні стандарти та порядок реалізації в Україні.

Історія утвердження права на доступ до інформації у правових системах країн світу. Історія утвердження права на доступ до інформації на міжнародному рівні.

Міжнародно-правові стандарти права на доступ до інформації. Рішення Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права на доступ до інформації

Порядок реалізації права на доступ до публічної інформації в Україні. Правові підстави обмеження реалізації права на доступ до інформації. Правові підстави та порядок віднесення публічної інформації до службової інформації та державної таємниці. Конфіденційна інформація. Трискладовий тест: зміст та порядок застосування

III. Механізм захисту права на доступ до публічної інформації в Україні.

Інституційні механізми охорони та захисту права на доступ до інформації. Досудові засоби забезпечення права на доступ до публічної інформації.

Захист права на доступ до публічної інформації через суд. Неурядові громадські організації у системі забезпечення реалізації права на доступ до інформації. Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації. Підстави застосування дисциплінарної відповідальності у сфері доступу до інформації.

3.3. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ

Лекція 1.

Тема: «Право на доступ до інформації: сутність, зміст, значення»

План

1. Право на доступ до публічної інформації: правова природа, зміст.
2. Значення права на доступ до публічної інформації.
3. Публічна інформація: поняття та практичні аспекти застосування.
4. Співвідношення понять “право на доступ до публічної інформації”, право на звернення”, “свободи масової інформації”, “право на інформацію”.

Лекція 2

Тема: «Право на доступ до публічної інформації: міжнародні стандарти та порядок реалізації в Україні».

План

1. Міжнародно-правові стандарти права на доступ до інформації.
2. Порядок реалізації права на доступ до публічної інформації в Україні.
3. Правові підстави обмеження реалізації права на доступ до інформації.
4. Правові підстави та порядок віднесення публічної інформації до службової інформації та державної таємниці.
5. Конфіденційна інформація
6. Трискладовий тест: зміст та порядок застосування

Лекція № 3

Тема: Механізм захисту права на доступ до публічної інформації в Україні.

План

1. Інституційні механізми охорони та захисту права на доступ до інформації.
2. Досудові засоби забезпечення права на доступ до публічної інформації
3. Захист права на доступ до публічної інформації через суд
4. Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації

3.4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1 «Право на доступ до інформації: сутність, зміст, значення»

План

1. Право на доступ до публічної інформації: правова природа, зміст.
2. Публічна інформація: поняття та практичні аспекти застосування.
3. Співвідношення понять “право на доступ до публічної інформації”, “право на звернення”, “свободи масової інформації”, “право на інформацію”.
4. Способи та порядок доступу до публічної інформації.

Завдання № 1

Громадянин О. звернувся до Міністерства із інформаційним запитом в якому просив надати йому кількість прийнятих Міністерством наказів у 2012 р. Відповідь Громадянин О. просив надати йому на електронну адресу.

Які способи доступу до публічної інформації існують відповідно до Закону України “Про доступ до публічної інформації”? Протягом якого терміну повинна надаватися відповідь на інформаційний запит? Чи повинна відповідь на інформаційний запит надаватися у той самій формі, що був зроблений інформаційний запит, чи у формі у якій вимагає запитувач?

Завдання № 2

Громадська організація звернулася до Обласної ради з інформаційним запитом в якому просила надати протокол комісії обласної ради від 25.06.2013 р. на якій розглядалося питання “Про внесення змін до місцевого бюджету”. Протокол засідання комісії та прийняте рішення запитувач просив надіслати поштою.

01.07.2013 р. громадська організація отримала лист, в якому їй було повідомлено, що для отримання цього документу організація повинна сплатити 20 грн. за його копіювання, оскільки його текст складається з 37 сторінок,

Чи є законними дії обласної ради? Якщо документ складається більше ніж з 10 сторінок, чи повинні перші десять сторінок надаватися безкоштовно?

Завдання № 3

Незалежна спілка журналістів звернулася до телекомунікаційного провайдера з інформаційним запитом в якому просила надати інформацію, чому телеканал Т., виключили з найпопулярнішого пакету у м. Д.

У задоволенні запиту було відмовлено, оскільки телекомунікаційний провайдер не є розпорядником інформації відповідно до Закону України “Про доступ до публічної інформації”.

Назвіть розпорядників інформації відповідно до Закону України “Про доступ до публічної інформації”? Чи повинен запит бути задоволений?

Тема 2 «Порядок реалізації права на доступ до публічної інформації в Україні»

План

1. Порядок реалізації права на доступ до публічної інформації в Україні.
2. Правові підстави обмеження реалізації права на доступ до інформації.
3. Правові підстави та порядок віднесення публічної інформації до службової інформації та державної таємниці.
4. Трикладовий тест: зміст та порядок застосування
5. Механізм захисту права на доступ до публічної інформації
6. Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації

Завдання № 1

Громадянин Г. надіслав інформаційний запит до міської ради в якому просив надати рішення сесії міської ради за 12.06.2012 про передачу земель та інших об’єктів комунальної власності у володіння та користування окремим особам.

Втім Г. було відмовлено у наданні інформації, оскільки запитувана інформація є інформацією з обмеженим доступом.

Чи може бути інформація про розпорядження комунальною власністю віднесена до інформації з обмеженим доступом? Чи ця відмова у задоволенні запиту є законною? Чи повинен суд визнати дії міської ради незаконними? Обґрунтуйте власну відповідь.

Завдання № 2

Обґрунтуйте чи відповідає наведений нижче перелік службової інформації вимогам ст.ст. 6, 9 Закону України “Про доступ до публічної інформації”:

1). Перелік відомостей, що містять службову інформацію та яким присвоюється гриф обмеження доступу „Для службового користування” в органах державної податкової служби України;

2) Інформація, яка містить відомості щодо фінансових операцій, що можуть бути пов’язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, надана Державною службою фінансового моніторингу

України, а також запити і повідомлення ДПС України про хід і результати опрацювання таких відомостей.

1. Інформація, яка містить відомості про надання пільг з податку на прибуток по підприємствах військово-промислового комплексу, Міністерству оборони, МВС, СБУ.
2. Відомості щодо комплексної системи протидії тіньовому сектору економіки (без переліку підприємств та складу робочої групи).
3. Інформація, що міститься в документах, які становлять внутрівідомчу службу кореспонденцію у тих випадках, коли її розголошення може зашкодити оперативним заходам, розслідуванню чи дізнанню, запобіганню злочину, репутації та правам інших осіб, порушити право людини на справедливий та об'єктивний судовий розгляд справи, створити загрозу життю або здоров'ю будь-якої особи.
4. Відомості з питань оперативно-розшукової діяльності, якщо вони не становлять державної таємниці.

Складіть документ обґрунтування щодо можливості віднесення кожного пункту вище наведеного переліку до службової інформації відповідно до ч. 2 ст. 6, ст. 9 Закону України "Про доступ до публічної інформації".

Завдання № 3

5 жовтня 2012 року громадянин О. направив інформаційний запит до районної державної адміністрації. У вказаному запиті позивач просив відповідача, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» надати копії документів, а саме: надати копії штатних розписів районної державної адміністрації за період 2009-2012 роки.

Втім у задоволенні запиту було відмовлено. Розпорядник інформації, свою відмову обґрунтував тим, що ця інформація відповідно до переліку службової інформації, що був затверджений районною державною адміністрацією відноситься до службової інформації.

Розкрийте правові підстави та порядок віднесення публічної інформації до службової відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації"? Чи ця відмова у задоволенні запиту є законною? Обґрунтуйте власну відповідь.

Завдання № 4

Громадська організація звернулася до Кабінету Міністрів України з інформаційним запитом в якому просила надати стенограму засідання Кабінету Міністрів України за 26 червня 2012 р.

Журналістам було відмовлено в задоволенні запиту. Відмова була обґрунтована тим, що стенограма засідання Кабінету Міністрів України відповідно до ч. 9 ст. 46 Закону України "Про Кабінет Міністрів України" є внутрішнім документом Кабінету Міністрів України, що має конфіденційний

характер, крім того журналіст отримав роз'яснення, що відповідний документ містить інформацію з обмеженим доступом.

Журналіст оскаржив відмову у наданні інформації до суду, оскільки вважав, що дії Кабінету Міністрів України щодо відмови у наданні відповідного документу були неправомірними, зокрема, на думку журналіста спеціальним законом, що регулює відносини щодо надання інформації є Закон України “Про доступ до публічної інформації”, отже в разі конкуренції норм суб'єкт владних повноважень повинен застосовувати норми Закону України “Про доступ до публічної інформації”, а не нормами актів, якими регулюється діяльність суб'єкту владних повноважень.

Якщо існує колізія між нормами Закону України “Про доступ до публічної інформації” та іншими Законами, які норми необхідно застосовувати у випадках надання інформації за запитами? Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом чи повинен цей документ надаватися за інформаційним запитом? Чи повинен позов журналіста бути задоволеним?

3.5. СПИСОК НОРМАТИВНИХ АКТІВ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України – 1992. – № 48 – ст.650
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України – 2011. – № 32 – ст. 314
3. Про державну таємницю: Закон України в ред. від 21 верес.1999 р. // Там же. – 1999. – № 49. – Ст.428.
4. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV// Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 15. – Ст. 128.
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сдружени Йигоческе Маткы против Чешской республики» // <http://www.medialaw.ru/publications/zip/147/4.htm>
6. Рішення Європейського Суду «Tarsasag A Szabadsagjogokert» проти Угорщини»// <http://library.khpg.org>
7. Lingens v. Austria (скарга № 9815/82) Постанова Суду Страсбург, 08.07.1986// Судебная практика Европейского Суда по правам человека по статье 10 Европейской Конвенции: Т. 2/ Под редакцией Г. Ю. Араповой - СПб.: 2004.
8. Рішення Конституційного Суду України від 30 жовтня 1997 року 5-зп у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23 3, 23, 31, 47, 48 Закону «Про інформацію» і Закону «Про Прокуратуру» (справа Устименко) // Офіційний вісник України - 1997 р., № 46, стор. 126
9. Рішення Конституційного Суду України “у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України” від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012// Вісник Конституційного Суду України. - 2012. - № 2. - С. 12.
10. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Ратифіковано Законом № 832-XIV від 06.07.99 р.
11. Про доступ до інформації, що перебуває в розпорядженні державних органів: Рек. № R (81)19 Ком. міністрів державам-членам Ради Європи // Доступ до інформації та електронне урядування / Авт.-упоряд. М. С. Демкова, М. В. Фігель. – К.: Факт, 2004. – С. 189–190.
12. Йоганесбурзькі принципи. Національна безпека, свобода висловлювань і доступ до інформації// Свобода інформації та право на приватність в Україні. – Т. 1: Доступ до інформації: hic et nunc! / Харків. правозахисна група. – Х.: Фоліо, 2004. – 212 с.
13. Демкова М. С. Проблеми доступу до публічної інформації // Свобода інформації, прозорість, електронне врядування: погляд громадянського суспільства: аналіт. доп., зб. пер. док.) / За ред. А. В. Пазюка. – К.: МГО «Прайвесі Юкрейн», 2004. – С. 57.
14. Доступ громадськості до генеральних планів міських населених пунктів України: збірник матеріалів за результатами проекту «Через доступ до

- генеральних планів – до містобудування без корупції» / Східноукраїнський центр громадських ініціатив. За заг. ред. В. В. Щербаченка. – Луганськ: СПД Резнік, 2011. – 264 с.
15. Доступ до інформації та електронне урядування / Авт.-упоряд. М. С. Демкова, М. В. Фігель. – К.: Факт, 2004. – С. 66
  16. Захаров Є. Доступ до інформації в Україні // Свобода інформації та право на приватність в Україні / Харк. правозахис. група – Х.: Фоліо, 2004. – Т. 1: Доступ до інформації: hic et nunc! – С. 82–83.
  17. Захаров Є. Ю. Кампанія проти незаконного засекречування інформації // Свобода висловлювань і приватність. – 2005. – № 2. – С. 3–10.
  18. Захаров Є., Нестеренко О., Северин О. Права на доступ до інформації// Права людини в Україні – 2007. Доповідь правозахисних організацій/ За ред. Є. Захаров, І. Рапп, В. Яворського/ Українська Гельсінська спілка з прав людини. – Харків: Права людини, 2008. – С.80-85;
  19. Кушакова Н.В. Конституційне право на інформацію: правомірні та неправомірні обмеження// Вісник Конституційного Суду України – 2002. – № 3. – С. 66–70
  20. Кушакова-Костицька Н.В. Визначення змісту та складу інформаційних прав людини в Україні: проблемні питання // Наше право. – 2004. – № 2. – С. 30 – 37.
  21. Кушакова Н.В. Конституційне право на інформацію в Україні (порівняльний аналіз): дис. ... канд.. юрид.наук. – К., 2003. – 243 с.
  22. Лейланд П. «Право знати» в Великобританії и Закон о свободе информации 2000 года: новая открытость или упущенная возможность?// Сравнительное Конституционное обозрение. – 2005. – № 1(50). – С. 10–22.
  23. Нестеренко О.В. Інформація в Україні: права на доступ: Акта: Х., 2012. - 312 с.
  24. Нестеренко О.В. Огляд змін до законодавства в сфері регулювання діяльності засобів масової інформації та свободи інформації в Україні у 2005 р.// Свобода висловлювань та приватність. – 2005. – №4. – С. 3–9.
  25. Право на доступ до інформації: теорія та практика / Авт. О. Нестеренко, О. Северин; Харківська правозахисна група. – Х.: Права людини, 2008
  26. Речицький В.В. Юридичний коментар Харківської правозахисної групи до проекту Закону України «Про інформаційну відкритість органів державної влади та вищих посадових осіб України»// Свобода висловлювань і приватність: Щоквартальний додаток до інформаційно-аналітичного бюлетеня Харківської правозахисної групи “Права людини”. – 2005. – №. 3. – С. 7–9.
  27. Слинько Т. Н. Конституционно-правовые проблемы информационных отношений в аспекте обеспечения национальной безопасности в Украине // Проблемы законности: Республік. міжвід. наук. зб. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 1999. – Вип. 38. – С. 43–50;
  28. Слинько Т. М. Конституційно-правові аспекти забезпечення права на інформацію в Україні // Проблемы законности: Республік. міжвід. наук. зб.– Х.: Нац. юрид. акад. України, 1999. – Вип. 40 – С. 32–38.

29. Смолла Р. Право граждан на получение информации: «прозрачность» деятельности государственных органов [Электронный ресурс] // Материалы о „Демократии”. – Режим доступа: <http://www.infousa.ru/government/dmpaper10.htm>
30. Шевчук С. Справа К. Г. Устименка та деякі проблеми виконання рішень Конституційного Суду України // Свобода висловлювань і приватність: Щокварт. дод. до інформ.-аналіт. бюл. Харк. Правозахис. групи «Права людини». – 2002. – №1. – С. 12–14).
31. Демченко Є., Цапок М., Каленюк Д., Нестеренко О. На що пішли 120 тисяч молодіжних гривень? – Режим доступа: <http://maidanua.org/static/news/2007/1249016466.html>
32. McMillan, John, Two Decades of Open Government - What Have We Learnt?/ Law and Policy. – 2002. – Paper No 21. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://dspace.anu.edu.au/bitstream/1885/41605/2/McMillanMar02opengovt.pdf>
33. Open Government: A Review of the Federal Freedom of Information Act 1982, ALRC Report 77 (1996). – Режим доступа: <http://www.austlii.edu.au/au/other/alrc/publications/reports/77>
34. Методичні рекомендації щодо практичного впровадження Закону України «Про доступ до публічної інформації» / [М. В. Лациба, О. С. Хмара, В. В. Ан-друсів [та ін.]; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : [Агентство «Україна»], 2011. – 144 с. - Авт. зазн. на звороті тит. Арк// <http://www.ucipr.kiev.ua>
35. Як отримати публічну інформацію? Практичний посібник. / Укладено О.Л.Ващук. Львів: Соціолайн, 2011. — 108 с.// http://stop-x-files-ua.org/wp-content/uploads/2011/06/public_info.pdf

3.6. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Право на доступ до публічної інформації: правова природа, зміст.
2. Значення права на доступ до публічної інформації.
3. Публічна інформація: поняття та практичні аспекти застосування.
4. Співвідношення понять “право на доступ до публічної інформації” та «право на звернення”.
5. Співвідношення понять “право на доступ до публічної інформації” та “свободи масової інформації”.
6. Співвідношення понять “право на доступ до публічної інформації” та “право на інформацію”.
7. Принцип свободи інформації та доктрина інформаційної безпеки.
8. Історія утвердження права на доступ до інформації у правових системах країн світу.
9. Історія утвердження права на доступ до інформації на міжнародному рівні.
10. Міжнародно-правові стандарти права на доступ до інформації.
11. Рішення Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права на доступ до інформації
12. Порядок реалізації права на доступ до публічної інформації в Україні.
13. Способи реалізації права на доступ до інформації.
14. Процедура надання публічної інформації, що міститься в документах, які включають інформацію з обмеженим доступом.
15. Гарантії забезпечення права на доступ до публічної інформації в Україні.
16. Види публічної інформації.
17. Правові підстави та порядок віднесення публічної інформації до службової інформації.
18. Правові підстави та порядок віднесення публічної інформації до державної таємниці
19. Конфіденційна інформація: поняття та види.
20. Трискладовий тест: зміст та порядок застосування.
21. Критерії та умови віднесення інформації до суспільно необхідної.
22. Юридичні та фактичні підстави застосування категорії суспільно необхідної інформації.
23. Правові наслідки визнання інформації суспільно необхідною.
24. Досудові способи оскарження права на доступ до публічної інформації
25. Захист права на доступ до публічної інформації через суд
26. Відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації
27. Інституційні механізми охорони та захисту права на доступ до інформації.
28. Неурядові громадські організації у системі забезпечення реалізації права на доступ до інформації.
29. Підстави застосування дисциплінарної відповідальності у сфері доступу до інформації.

30.Рекомендації щодо вдосконалення законодавства у сфері доступу до публічної інформації.

IV. «Захист персональних даних»

Навчальна дисципліна «Захист персональних даних» розрахована на отримання студентами знань у сфері інформаційного права, а саме дає можливість глибоко і всебічно дослідити питання, що стосуються захисту персональних даних, які повною мірою не висвітлюються у межах існуючих навчальних дисциплін. Загальновідомо, що відповідний Закон України стосовно захисту персональних даних було прийнято лише 2010 р., а тому існуюча практика його застосування є доволі суперечливою. Отже, саме на тих проблемних моментах, що виникають у процесі реалізації даного Закону, планується зробити головний наголос. Окрім того, у межах даного навчального курсу приділяється окрема увага тим країнам (насамперед США та ЄС), де вказані відносини отримали своє законодавче регулювання ще на зламі 70-80-х рр. минулого століття, а тому по їх відношенню вже склалася доволі багата судова й адміністративна практика, а також відповідна наукова доктрина.

Таким чином, мета даного курсу полягає в ознайомленні студентів з еволюцією законодавчого регулювання та наукових уявлень стосовно захисту персональних даних з тим, щоб у них сформувалося розуміння та здатність критичного аналізу основних положень українського законодавства у цій царині. Для досягнення цієї мети планується вивчення міжнародно-правових стандартів, зокрема рекомендацій Ради Європи, вітчизняного законодавства (спеціалізованого Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р.), низки підзаконних актів Державної служби України з питань захисту персональних даних, судової та правозастосовної практики у вказаній сфері.

При вивченні дисципліни «Захист персональних даних» студенти повинні:

- **знати** й розуміти поняття персональних даних, критерії віднесення того чи іншого суб'єкту до володільців персональних даних, порядок отримання згоди суб'єкту персональних даних та порядок реєстрації відповідних картотек у Державному реєстрі баз персональних даних;

- **уміти** використовувати на практиці набуті знання стосовно захисту персональних даних, зокрема, подавати заявку на реєстрацію баз персональних даних та компетентно захищати свої права у разі відмови.

4.1. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Тема	Всього годин	лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	Персональні дані: міжнародні стандарти та світовий досвід	12	2	2	8
2	Захист персональних даних: українська модель	12	2	1	9
3	Державна реєстрація баз персональних даних в Україні	12	2	1	9
	Усього	36	6	4	26

4.2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ»

I. Персональні дані: міжнародні стандарти та світовий досвід

Історія виникнення інституту правового захисту персональних даних. Персональні дані як особливий інститут охорони права на недоторканність приватного життя (privacy). Ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та сфера її застосування до захисту персональних даних. Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних 1981 р. як основний міжнародно-правовий стандарт. Рекомендації та резолюції Ради Європи щодо захисту прав приватних осіб стосовно захисту персональних даних. Основні підходи (парадигми) щодо захисту персональних даних. Американська модель захисту персональних даних. Європейська модель захисту персональних даних (Великобританія, Франція, ФРН). Прецедентна практика Європейського суду з прав людини стосовно захисту персональних даних.

II. Захист персональних даних: українська модель

Історія розробки та прийняття Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. Концептуальні вади першої редакції Закону України «Про захист персональних даних» та зміни до нього від 23.02. та 20.11.2012 р. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України стосовно права на приватність і захисту персональних даних. Основні поняття Закону України «Про захист персональних даних». Суб'єкти відносин, пов'язаних із персональними даними. Права суб'єкта персональних даних. Загальні та особливі вимоги до обробки персональних даних. Форми обробки персональних даних. Поширення, видалення або знищення персональних даних. Доступ до персональних даних: порядок, відстрочення та відмова у доступі. Спеціальні категорії персональних даних та особливості їх обробки. Адміністративна та судова практика застосування положень Закону України «Про захист персональних даних».

III. Державна реєстрація баз персональних даних в Україні

Поняття державної реєстрації баз персональних даних. Етапи державної реєстрації баз персональних даних. Вимоги до оформлення заяви про реєстрацію баз персональних даних. Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення. Правовий статус та повноваження Державної служби України з питань захисту персональних даних.

4.3. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ

Лекція 1: Персональні дані як об'єкт правового регулювання

План

1. Персональні дані як особливий інститут охорони права на недоторканність приватного життя (privacy).
2. Міжнародні стандарти захисту персональних даних.
3. Основні підходи щодо захисту персональних даних (американська та європейська парадигми).
4. Прецедентна практика Європейського суду з прав людини стосовно захисту персональних даних.

Лекція 2: Захист персональних даних: українська модель

План

1. Законодавство України про захист персональних даних
2. Основні поняття Закону України «Про захист персональних даних».
3. Суб'єкти відносин, пов'язаних із персональними даними. Права суб'єкта персональних даних.
4. Загальні та особливі вимоги до обробки персональних даних. Форми обробки персональних даних.
5. Доступ до персональних даних: порядок, відстрочення та відмова у доступі. Спеціальні категорії персональних даних та особливості їх обробки.

Лекція 3: Державна реєстрація баз персональних даних в Україні

План

1. Поняття державної реєстрації баз персональних даних.
2. Етапи державної реєстрації баз персональних даних.
3. Вимоги до оформлення заяви про реєстрацію баз персональних даних.
4. Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення.
5. Правовий статус та повноваження Державної служби України з питань захисту персональних даних.

4.4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Персональні дані: міжнародні стандарти та світовий досвід

План

1. Персональні дані як особливий інститут охорони права на недоторканність приватного життя (privacy).
2. Міжнародні стандарти захисту персональних даних.
3. Основні підходи щодо захисту персональних даних (американська та європейська парадигми).
4. Прецедентна практика Європейського суду з прав людини стосовно захисту персональних даних.

Завдання

1. У французькій юридичній доктрині останнім часом вважається, що право на захист персональних даних слід розглядати як окреме суб'єктивне право громадянина, вилучивши його з контексту класичного конституційного права на приватність. Проте під час внесення змін до Конституції Франції у квітні 2008 р. такий підхід не отримав нормативного закріплення.

Наскільки обґрунтованою Вам здається подібна пропозиція? Чи варто це робити в Україні? Які, на Ваш погляд, існують критерії виокремлення того чи іншого суб'єктивного права з переліку вже існуючих?

2. Син засновника фашистської партії Великобританії та відомий автогонщик Мослі-молодший влаштував приватну вечірку, на якій його гості були одягнені у нацистську форму та поводитися непристойним чином. Британські репортери спрацювали досить оперативно, внаслідок чого наступного ж дня відповідні фотографії з'явилися в газетах, а відео – в Інтернеті. Мослі звернувся з позовом до журналістів на тій підставі, що перед розповсюдженням інформації про особу її слід узгодити з самою особою, проте суди відмовили у задоволенні позову. Тоді він звернувся до Європейського суду з прав людини.

Чи можна вважати таку журналістську діяльність збором персональних даних? Яке рішення ухвалив Європейський суд з прав людини? Які аргументи були покладені в його основу? Яким було б рішення українських судів?

3. Однією із засад американської парадигми захисту прав персональних даних є принцип конфіденційності, відповідно до якого розкриття або передача інформації третім особам можлива лише з письмової згоди суб'єкта персональних даних. Разом з тим в США допускається так зване «рутинне використання», яке не потребує такої згоди, зокрема -

здійснюване за допомогою комп'ютерних технологій співставлення двох або декількох систем персональних даних. Разом з тим ця процедура викликає значну критику з боку правозахисників.

Які потенційні загрози Ви вбачаєте у так званому «рутинному використанні»? Які позитивні риси цієї процедури? Які вимоги до обігу персональних даних існують в Україні?

Тема 2. Захист персональних даних: українська модель

План

1. Законодавство України про захист персональних даних
2. Загальні та особливі вимоги до обробки персональних даних. Форми обробки персональних даних.
3. Доступ до персональних даних: порядок, відстрочення та відмова у доступі. Спеціальні категорії персональних даних та особливості їх обробки.
4. Принципи та процедури державної реєстрації баз персональних даних.

Завдання

1. Ви – генеральний директор інформаційної служби «Панорама», працівники якої заробляють тим, що вивчають біографії провідних політичних діячів та інших публічних осіб країн СНД у різних джерелах, компанують їх, а потім продають розгалужені біографічні довідки журналістам провідних ЗМІ, які, у свою чергу, використовують їх при підготовці власних матеріалів, та іншим бажаним.

Чи повинні Ви реєструвати свої бази даних? Якщо так, то яка процедура реєстрації? Складіть проект відповідної заяви.

2. Ви – палкий вболівальник київського «Динамо» та особисто головного тренера О. В. Блохіна. За десятиріччя його футбольної діяльності у Вас скопилось безліч матеріалів, автографів, текстів інтерв'ю, відеозаписів ігор видатного футболіста.

Чи можна вважати Ваше захоплення своєрідною формою збору персональних даних? Чи повинні Ви реєструвати свою колекцію? Обґрунтуйте свою позицію.

3. Працівники ЖЕК продали перелік мешканців району із зазначенням їх прізвища, ім'я, по-батькові та домашньої адреси адміністрації супермаркету для розсилки рекламних листів.

Чи мало місце у цьому разі порушення вимог українського законодавства? Якщо так, то яку відповідальність будуть нести працівники ЖЕК?

4.5. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Історія виникнення ідеї правового захисту персональних даних.
2. Персональні дані як особливий інститут охорони права на недоторканність приватного життя (privacy).
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та сфера її застосування до захисту персональних даних.
4. Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних 1981 р. як основний міжнародно-правовий стандарт.
5. Рекомендації та резолюції Ради Європи щодо захисту прав приватних осіб стосовно захисту персональних даних.
6. Основні підходи (парадигми) щодо захисту персональних даних.
7. Американська модель захисту персональних даних.
8. Європейська модель захисту персональних даних (Великобританія, Франція, ФРН).
9. Прецедентна практика Європейського суду з прав людини стосовно захисту персональних даних.
10. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р.: історія розробки та загальна характеристика.
11. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України стосовно права на приватність і захисту персональних даних.
12. Основні поняття Закону України «Про захист персональних даних».
13. Суб'єкти відносин, пов'язаних із персональними даними. Права суб'єкта персональних даних.
14. Загальні та особливі вимоги до обробки персональних даних.
15. Форми обробки персональних даних.
16. Поширення, видалення або знищення персональних даних.
17. Доступ до персональних даних: порядок, відстрочення та відмова у доступі.
18. Спеціальні категорії персональних даних та особливості їх обробки.
19. Поняття державної реєстрації баз персональних даних. Етапи державної реєстрації баз персональних даних.
20. Вимоги до оформлення заяви про реєстрацію баз персональних даних.
21. Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення.
22. Правовий статус та повноваження Державної служби України з питань захисту персональних даних.

4.6. СПИСОК НОРМАТИВНИХ АКТІВ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних 1981 р.
2. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. (зі змін. від 23.02.2012 р., 20.11.2012 р.)
3. Про Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення: Положення Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р.
4. Про Положення про Державну службу України з питань захисту персональних даних: Указ Президента України від 06.04.2011 р.
5. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 р.
6. Нестеренко О. В. Інформація в Україні: право на доступ. – К.: Акта, 2012. – 308 с.
7. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / Відп. ред. Ю. І. Римаренко. – К.: КНТ, 2006. – 740 с.
8. Свобода інформації та право на приватність в Україні. – Т. 2. – Х.: Фоліо, 2004. – 200 с.
9. Серьогін В. О. Право на недоторканність приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці. – Х.: Фінн, 2010. – 608 с.
10. Слинько Т. Н., Кушниренко А. Г. Свобода слова в умовах народовластя // Конституційно-правові основи народовластя в Росії і Україні: сб. науч. трудов. – Х.: Право, 2012. – С. 157-182.
11. Шевчук С. Судовий захист прав людини. – К.: Реферат, 2006. – 830 с.
12. Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод / Под ред. В. А. Туманова, Л. М. Энтина. – М.: Норма, 2002. – 336 с.
13. Петросян М. Е. Защита персональных данных: американская модель // США: экономика, политика, культура. – 2000. - № 6. – С. 92-107.
14. Талапина Э. В. Правовая защита персональных данных во Франции // Право. Журнал Высшей школы экономики. – 2012. - № 4. – С. 152-162.

V. «КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ»

Даний курс розрахований на ознайомлення слухачів з конституційно-правовими засадами статусу засобів масової інформації (ЗМІ). Мета курсу – окреслити зміст (роль) основних видів ЗМІ (друкованих та аудіовізуальних) та правових гарантій діяльності журналістів в Україні.

Після прослуховування повного курсу студенти будуть здатними: визначати та пояснювати конституційно-правові аспекти статусу друкованих та аудіовізуальних ЗМІ, юридичні питання щодо правового статусу журналіста, правових гарантій його діяльності; визначати, аналізувати та приймати рішення з питань медіа-права.

Таким чином, метою курсу є, також, надання можливості студентам на практиці використовувати набуті знання та інформаційне законодавство, зокрема, у сфері заснування та ліквідації друкованого ЗМІ, ліцензування мовлення та державної реєстрації суб'єктів інформаційної діяльності в аудіовізуальній сфері, організації роботи прес-служби.

Вивчення інформаційного законодавства відбувається шляхом ознайомлення з правовою літературою, законодавством, та конкретними справами.

Практична необхідність цього курсу досягається шляхом постійних дискусій та аналізу з питань про те, як компанії медіа сектору можуть отримати переваги від застосування інформаційного законодавства і правових рішень в сфері інформаційного законодавства.

При вивченні дисципліни «Правовий статус засобів масової інформації» студенти повинні:

- **з н а т и й** розуміти поняття ЗМІ (друкованих та аудіовізуальних), порядок заснування та ліквідації друкованих ЗМІ, ліцензування мовлення; правові гарантії діяльності журналістів та працівників ЗМІ в Україні; організацію роботи прес – служби;

- **у м і т и** використовувати на практиці набуті знання стосовно захисту прав і свобод людини в інформаційній сфері в умовах глобалізації та інформатизації, зокрема, щодо порядку та умов отримання «ліцензії на мовлення», акредитації журналіста, захисту джерел інформації; знати про основні способи захисту свободи інформації, прав журналістів у практиці Європейського суду з прав людини. ЗМІ, тощо.

Форма контролю: залік.

5.1. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

/п	Тема	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	Поняття та загальна характеристика ЗМІ: основні види, функції та завдання ЗМІ	14	2	2	10
2	Правовий статус друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації в Україні	14	2	2	10
3	Правовий статус журналіста та правові гарантії діяльності журналістів в Україні	14	2	2	10
4	Конституційні та міжнародні стандарти регулювання ЗМІ та Інтернету	12	2		10
	У с ь о г о	54	8	6	40

5.2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. Конституційно-правове регулювання засобів масової інформації в Україні

Поняття та загальна характеристика ЗМІ. Їх характерні риси: публічність (необмежене, деперсоніфіковане коло споживачів); наявність спеціальних технічних засобів; непряма, розділена в просторі та часі взаємодія комунікаційних партнерів; непостійний характер аудиторії; переважна односпрямованість впливу від комунікатора до реципієнта. Основні завдання, види та функції ЗМІ. Правові засади участі ЗМІ у виборчому процесі.

II. Правовий статус друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації в Україні

Поняття та загальна характеристика друкованих ЗМІ. Правовий статус засновників друкованих ЗМІ. Заснування та ліквідація друкованих ЗМІ. Правовий статус редакції та головного редактора. Взаємовідносини ЗМІ з громадянами та установами і організаціями. Держава, громадянське суспільство і ЗМІ. Конституційні та міжнародні стандарти регулювання ЗМІ та Інтернету. Категорія «свободи» у сфері ЗМІ. Поняття та загальна характеристика аудіовізуальних засобів масової інформації в Україні. Ліцензування мовлення та державна реєстрація суб'єктів інформаційної діяльності в аудіовізуальній сфері. Анулювання ліцензії на мовлення.

III. Правовий статус журналіста

Правовий статус журналіста як інститут права масової інформації. Права та обов'язки журналіста редакції, телерадіожурналістів. Акредитація журналістів, працівників ЗМІ. Правові гарантії діяльності журналістів в Україні. Захист джерел інформації. Організація роботи прес-служби.

5.3. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ

Лекція 1: Поняття та загальна характеристика ЗМІ: основні види, функції та завдання

П л а н

1. Поняття та загальна характеристика ЗМІ.
2. Характерні риси ЗМІ: публічність (необмежене, деперсоніфіковане коло споживачів); наявність спеціальних технічних засобів; непряма, розділена в просторі та часі взаємодія комунікаційних партнерів; непостійний характер аудиторії; переважна односпрямованість впливу від комунікатора до реципієнта.
3. Основні види, функції та завдання ЗМІ.
4. Особливості діяльності ЗМІ під час виборів. Правила висвітлення виборчих компаній.

Лекція 2: Правовий статус друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації в Україні

П л а н

1. Поняття та загальна характеристика друкованих ЗМІ.
2. Правовий статус засновників друкованих ЗМІ. Заснування та ліквідація друкованого ЗМІ.
3. Правовий статус редакції та головного редактора. Взаємовідносини ЗМІ з громадянами та організаціями.
4. Держава, громадянське суспільство і ЗМІ.
5. Поняття та загальна характеристика аудіовізуальних засобів масової інформації в Україні. Ліцензування мовлення та державна реєстрація суб'єктів інформаційної діяльності в аудіовізуальній сфері. Анулювання ліцензії на мовлення.

Лекція 3: Правовий статус журналіста та правові гарантії діяльності журналістів в Україні

П л а н

1. Правовий статус журналіста.
2. Права та обов'язки журналіста редакції.
3. Права та обов'язки телерадіожурналістів.
4. Акредитація журналістів, працівників ЗМІ.
5. Правові гарантії діяльності журналістів в Україні.

Лекція 4: Конституційні та міжнародні стандарти регулювання ЗМІ та Інтернету

П л а н

1. Категорія інформаційної свободи у сфері ЗМІ.
2. Правова природа Інтернету та інших мереж інформаційного обміну.
3. Особливості правового регулювання інформаційних відносин в Інтернеті. Суб'єкти правовідносин у мережі Інтернет.
4. Основні напрямки правового регулювання інформаційних відносин в Інтернеті.

5.4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Конституційно-правовий статус друкованих ЗМІ в Україні

П л а н

1. Поняття та загальна характеристика друкованих ЗМІ в Україні.
2. Правовий статус засновників друкованих ЗМІ. Заснування та ліквідація друкованого ЗМІ.
3. Правовий статус редакції та головного редактора.
4. Взаємовідносини ЗМІ з громадянами, юридичними особами і державою.

Завдання

1. Громадянин Зімбабве Хендрик Моренга, який періодично приїзжає в Україну для участі в міжнародних конференціях, звернувся до реєструючого органу державної виконавчої влади з проханням про реєстрацію ЗМІ – журналу «Майбутнє Зімбабве».

Яким має бути рішення реєструючого органу? Чи є підстави для відмови в реєстрації ЗМІ громадянину Зімбабве? Кому в Україні, згідно до законодавства, належить право на заснування друкованого ЗМІ? Які вимоги пред'являються до заяви про державну реєстрацію друкованого ЗМІ? Який порядок розгляду заяви про державну реєстрацію друкованого ЗМІ?

2. В українських газетах з'явилося повідомлення про намір уряду транспортувати ядерні відходи АЕС залізничними коліями. У одному з матеріалів ЗМІ було сказано, що стара колія на частині маршруту є погано відремонтованою, що створює, у свою чергу, реальну загрозу екологічної катастрофи.

Пізніше в ролі первісного джерела даної інформації була ідентифікована одна з посадових осіб інспекції техногенної безпеки України. За наслідками службової перевірки цю людину було звільнено з роботи через обвинувачення її в умисному розголошенні державної таємниці.

Надайте кваліфікований юридичний аналіз по суті справи. Чи може посадова особа розголошувати у виключних (яких ?) випадках державну таємницю?

3. Громадянин І. звернувся з позовом до суду до редакції газети «Адвокат», у якому стверджував, що газета порушила його авторські права, опублікувавши тільки частину його великої статті «Початок». При цьому, журналіст А. вніс зміни до його статті, тим самим перекрутив зміст багатьох висловлювань. Позивач стверджував також, що його стаття є самостійним твором, оскільки вона за обсягом складається з десяти сторінок серйозного тексту, має назву та практичні пропозиції.

Яким на Вашу думку, має бути юридичне правильне рішення суду? Чи має право редакція використовувати авторські матеріали на свій розсуд? В яких випадках громадяни мають право вимагати від редакції друкованого ЗМІ опублікування ним спростування? Чи може редакція відмовити в публікації спростування?

4. Видавництво «Вісник» при виконанні заказів різних підприємницьких фірм, неодноразово випускало у світ збірники законодавчих актів на яких не містилися вихідні дані. Група менеджерів конкуруючого видавництва «Книгарня», побачивши ці порушення звернулася з позовом до суду.

Яке рішення винесли б Ви, якби були суддею по справі? Які вихідні дані повинні міститися у кожному випуску друкованого ЗМІ? Що є продукцією друкованого ЗМІ? Кому редакція надсилає контрольні примірники видань?

5. Зареєстрований друкований ЗМІ – газета «Наш шлях» - не виходила у світ один рік та одинадцять днів.

Чи можна визнати свідоцтво про державну реєстрацію газети «Наш шлях» недійсним? Відповідь обґрунтуйте посиланнями на діюче інформаційне законодавство? В яких випадках відбувається перереєстрація друкованого ЗМІ?

Тема 2. Правовий статус аудіовізуальних засобів масової інформації в Україні

П л а н

1. Поняття та загальна характеристика аудіовізуальних ЗМІ в Україні .
2. Ліцензування мовлення та державна реєстрація суб'єктів інформаційної діяльності в аудіовізуальній сфері. Анулювання ліцензії на мовлення.
3. Отримання інформації за допомогою аудіовізуальних ЗМІ та інформаційних агентств.

Завдання

6. Генеральний директор одного з каналів телебачення Ч. звільнив телерадіожурналіста С. тому що він видав у ефір матеріал, у якому голова однієї з облдержадміністрації був підвергнутий критиці з боку лідерів опозиції. Предметом критики стала неувага до соціальних проблем громадян. Звільнений телерадіожурналіст С. звернувся до суду з позовом щодо поновлення на роботі.

Яким, на Вашу думку, має бути юридично правильне рішення суду? Чи припустимо зловживання свободою діяльності

телерадіоорганізацій? Назвіть основні принципи державної політики у сфері телебачення і радіомовлення? Зазначте гарантії свободи діяльності телерадіоорганізацій?

7. Кореспондент радіостанції «Світло» взяв інтерв'ю у письменника і політика Л., у якому останній стверджував, що усі суди знаходяться у прямій залежності від мера міста Г. Радіостанція поставила цей матеріал з прямим цитуванням у блоці новин. Мер міста Г. звернувся до суду про захист честі та гідності.

Як, на Вашу думку, має бути вирішена в суді дана справа? Які санкції і в яких випадках може застосувати до телерадіоорганізації Національна рада з питань телебачення і радіомовлення? Який орган державної влади може прийняти рішення про анулювання ліцензії провайдера програмної послуги.

8. Автори просвітницької програми про здоровий спосіб життя і шкоду алкоголю для здоров'я

молодої жінки її майбутніх дітей використали відзнятий в затишному кафе відеоряд із зображенням молодих жінок за кавою і з келихом вина. Голос за кадром в цей момент повідомляв, що у таких жінок народжуються скалічені діти. Молоді пані ініціювали судовий процес проти телекомпанії.

Яким мало б бути рішення суду по даній справі? Хто буде нести відповідальність за зміст програми? Чи допустимо зловживання свободою діяльності телерадіоорганізацій? Хто здійснює контроль та нагляд за дотриманням законодавства телерадіоорганізаціями і провайдерами програмної послуги?

Тема 3. Правовий статус журналіста, правові гарантії діяльності журналістів в Україні. Організація роботи прес-служби

П л а н

1. Правовий статус журналіста.
2. Прав та обов'язки журналіста редакції.
3. Права та обов'язки телерадіожурналістів.
4. Акредитація журналістів, працівників ЗМІ. Організація роботи прес-служби.
5. Правові гарантії діяльності журналістів в Україні.

Завдання

9. Міська рада відмовила в акредитації журналісту видання «Політичний тиждень», мотивуючи це рішення тим, що дане видання подає неправдиві та необ'єктивні відомості про діяльність міського голови. Журналіст оскаржив дії міської ради до суду.

Дайте юридичну оцінку діям міської ради. Яке рішення, на Вашу думку, мав би ухвалити з цього приводу суд?

10. Районна рада одного з районів міста Є. ухвалила рішення, яким заборонялося неакредитованим радою журналістам бути присутніми в якості репортерів на відкритих засіданнях ради та її органів. Однак журналісти вважали, що дане рішення місцевої ради є незаконним і грубо порушує гарантії діяльності ЗМІ, передбачені Законом України «Про інформацію». Тому вони звернулися до суду з позовом щодо визнання рішення районної ради незаконним.

Чи потрібна журналістам акредитація для того, щоб бути присутніми на засіданнях місцевих рад та вести на них відеозапис? Яким мало б бути рішення суду по даній справі?

11. У передмісті Києва були проведені вуличні перегони, на які організатори заходу запросили журналістів. Репортерам дозволили фотографувати водіїв та їхні автомобілі, але при цьому журналісти мали гарантувати анонімність всіх учасників події. Згодом перегони припинила міліція, працівники якої нікого при цьому не затримували.

Один із запрошених на перегони репортерів мав намір опублікувати статтю, присвячену тематиці перегонів, яка мала супроводжуватися фотографіями, відредагованими таким чином, щоб автомобілі та їхніх водіїв неможливо було ідентифікувати. Оригінали фотографій зберігалися на компакт-диску в приміщенні редакційного офісу. Пізніше органи міліції повідомили редакцію про необхідність передати слідчому фотографії, зроблені на перегонах у первісному (не редагованому) вигляді. Редакція відмовилася це зробити, але повторно через кілька днів вимогу міліції підтримала прокуратура.

Як наслідок, редакція газети звернулася до суду з вимогою визнати дії прокуратури неправомірними, тобто такими, що порушують право журналіста на захист своїх інформаційних джерел.

Розкрийте юридичний зміст права журналіста на захист своїх джерел. Дайте відповідь на запитання: чи підтримує (визнає) Європейський суд з прав людини дану гарантію діяльності ЗМІ? Яке рішення винесли б Ви, якби були суддею по справі?

12. На одному з засідань міської ради планувалося розглянути питання про виділення окремих земельних ділянок у приватну власність. На це засідання не був допущений журналіст К., який згодом звернувся з позовом про порушення його журналістських прав до суду. Під час судового розгляду справи юристи міської ради аргументували заборону відвідувати засідання ради для журналіста К. відсутністю у нього офіційної акредитації для участі у подібних заходах.

Яким, на Вашу думку, має бути юридично правильне рішення суду? Що означає акредитація журналістів при органах влади? Поясніть мету і порядок здійснення журналістської акредитації.

5.5. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття та загальна характеристика ЗМІ.
2. Характерні риси ЗМІ: публічність (необмежене й деперсоніфіковане коло споживачів); наявність спеціальних технічних засобів; непряма, розділена в просторі та часі взаємодія комунікаційних партнерів; непостійний характер аудиторії; переважна односпрямованість впливу від комунікатора до реципієнта.
3. Види, функції та основні завдання ЗМІ.
4. Принципи та правові форми організації діяльності ЗМІ.
5. Особливості діяльності ЗМІ під час виборів. Правила висвітлення виборчих компаній.
6. Поняття та загальна характеристика друкованого ЗМІ.
7. Правовий статус засновника друкованих ЗМІ. Заснування та ліквідація друкованих ЗМІ.
8. Правовий статус редакції та головного редактора друкованого ЗМІ.
9. Взаємовідносини ЗМІ з громадянами та організаціями.
10. Держава, громадянське суспільство і ЗМІ.
11. Поняття та загальна характеристика аудіовізуальних засобів масової інформації в Україні.
12. Ліцензування мовлення та державна реєстрація суб'єктів інформаційної діяльності в аудіовізуальній сфері.
13. Анулювання ліцензії на мовлення.
14. Отримання інформації за допомогою аудіовізуальних ЗМІ та інформаційних агентств.
15. Правовий статус журналіста.
16. Права та обов'язки журналіста редакції.
17. Права та обов'язки телерадіожурналістів.
18. Акредитація журналістів, працівників ЗМІ.
19. Організація роботи прес-служби.
20. Правові гарантії діяльності журналістів в Україні.
21. Чи має право журналіст не розкривати свої джерела інформації.
22. Якою є відповідальність за перешкоджання журналістській діяльності.
23. Доктрина інформаційної безпеки та система її правового забезпечення.
24. Захист прав і свобод людини та громадянина в інформаційній сфері в умовах глобалізації та інформатизації.
25. Категорія інформаційної свободи у сфері ЗМІ.
26. Конституційні та міжнародні стандарти регулювання ЗМІ та Інтернету.
27. Правова природа Інтернету та інших мереж інформаційного обміну.

28. Особливості правового регулювання інформаційних відносин в Інтернеті.
29. Суб'єкти правовідносин у мережі Інтернет.
30. Основні напрямки правового регулювання інформаційних відносин в Інтернеті.

5.6. СПИСОК НОРМАТИВНИХ АКТІВ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. - № 30. - ст. 141.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 48. – ст.650 (зі змінами).
3. Про інформаційні агентства: Закон України від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 13. – ст.83 (зі змінами).
4. Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Відом. Верхов. Ради України. - 2011. - № 32. - ст. 314 (зі змінами).
5. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 50. – ст.302 (зі змінами).
6. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 16. – ст.93 (зі змінами)); у новій редакції від 21.09.1999 р. № 1079-XIV – Відом. Верхов. Ради України. –1999. – № 49. – ст.428 (зі змінами).
7. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.10.1992 р. № 2782-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 1. – ст.1 (зі змінами).
8. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 48. – ст.650 (зі змінами).
9. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2007. – № 12. – ст.102.
10. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 49. – ст.299 (зі змінами).
11. Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України: Закон України від 18.07.1997 р. № 485/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 45. – ст.284 (зі змінами).
12. Про телебачення та радіомовлення: Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 10. – ст.63 (зі змінами); у новій редакції від 12.01.2006 № 3317-IV – Відом. Верхов. Ради України. – 2008. – № 18. – ст.155 (зі змінами).
13. Речицкий В. В. Символическая реальность и право. – Львов: ВНТЛ-Класика, 2007. – С. 545–546.
14. Речицкий В. Интеллектуальная свобода как предпосылка свободы слова// – [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://www.khpg.org/index.php?id=1139326560&w=%D0%E5%F7%E8%F6%FC%EA%E8%E9>
15. Слінько Т.М. Висвітлення діяльності органів державної влади засобами масової інформації в контексті європейської інтеграції. /

- Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції: Монографія / Ю.П. Битяк, О.Г.Данильян, О.П. Дзьобань та ін. // За ред. акад. Ю.П. Битяка, проф. О.Г.Данильяна. —Харків: Право, 2010. — 340 с.
- 16.Слінько Т.М. Категорія свободи слова у порівняльно-правовому аспекті [Текст] / Т. М. Слінько // Наука конституційного права України: сучасний стан та напрямки розвитку. - Х. : Право / за ред. А. П. Гетьман, 2009. - С. 164-168.
  - 17.Слінько Т.М., Середюк В.В. Свобода вираження поглядів у рішеннях Європейського суду з прав людини та загальні критерії її обмеження / Т.М. Слінько, В.В. Середюк // Форум права. – Вип. 3. – 2009. – [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e%2Djournals/FP/2009-3/09ctmkio.pdf>
  - 18.Слинько Т.Н. Свобода слова в умовах народоластиа / Слинько Т.Н., Кушниренко О.Г. // — . Х:Право, 2012. — С.157-182.
  - 19.Слінько Т.М. Проблеми правового регулювання статусу ЗМІ щодо висвітлення діяльності органів публічної влади в контексті європейської інтеграції. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права: збірник наук. праць з економ. та юрид. наук // - Львів. 2011. – Вип. 7. - с. 174-178.
  - 20.Середюк В.В. Конституційно-правове регулювання свободи масової інформації в Україні [Текст] / В. В. Середюк // Проблеми законності. Вип. 98. - Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2008. - С. 195-199 .
  - 21.Середюк В.В. Міжнародно-правові стандарти свободи масової інформації та їх національна імплементація [Текст] / В. Середюк // Юридична Україна. - 2009. - 9. - С. 9-13
  - 22.Шевчук С. Свобода вираження поглядів: практика Європейського Суду з прав людини у порівняльній перспективі. / Шевчук С. – К.: „Реферат”, 2005. – 192 с.

VI. «Право на прайвесі та юридична практика»

Даний курс розрахований на ознайомлення слухачів з поняттям, складом та змістом права на невтручання в особисте та сімейне життя (правом на прайвесі). Його загальна мета – розкрити склад та зміст права на невтручання в особисте та сімейне життя, а також продемонструвати систему юридичних засобів забезпечення поваги, здійснення та захисту цього права. Курс розкриває міжнародні та європейські стандарти права на приватність (прайвесі), особливості правового регулювання в Україні, інших країнах Європи, США. Практичні знання стануть в нагоді в процесі здійснення професійної діяльності, пов'язаної зі збором, поширенням та зберіганням персональної інформації.

Викладення матеріалу відбувається шляхом вивчення наукової правової літератури, законодавства та судової практики.

Після вивчення дисципліни «Право на прайвесі та юридична практика» студенти повинні:

- **знати** стан основних проблем, пов'язаних із реалізацією права на прайвесі, міжнародні та європейські стандарти, зарубіжний досвід, вітчизняне законодавство та судову практику у відповідній сфері;
- **розуміти** сутність, склад та зміст права на невтручання в особисте і сімейне життя, закономірності виникнення та реалізації цього права;
- **уміти** обирати та використовувати юридичні засоби забезпечення поваги, здійснення та захисту права на прайвесі.

6.1. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Тематика лекцій	Всього Годин	У тому числі		
			Лекції	Семінари	Самостійна робота
	Загалом	36	6	4	26
1	Право на невтручання в особисте та сімейне життя: поняття, склад, зміст та місце в системі прав людини	12	2	2	8
2	Європейські стандарти права на повагу до приватного та сімейного життя. Зарубіжний досвід забезпечення права на приватність	12	2	2	8
3	Огляд практики Європейського суду з прав людини та вітчизняної судової практики щодо забезпечення права на приватність	12	2		10

6.2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВО НА ПРАЙВЕСІ ТА ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА»

I. Право на невтручання в особисте та сімейне життя: поняття, склад, зміст та місце в системі прав людини

Місце права на невтручання в особисте та сімейне життя в системі прав людини. Генеза права на невтручання в особисте та сімейне життя.

Склад права на невтручання в особисте та сімейне життя: суб'єкт права, адресат права, об'єкт права. Обмеження права на невтручання в особисте та сімейне життя та критерії оцінки його правомірності.

Основні концепції приватності (прайвесі) в сучасному конституційному праві. Основні складові сфери приватності.

Закріплення права на приватність (прайвесі) в міжнародному праві та механізми його захисту. Резолюція про міжнародні стандарти приватності.

II. Європейські стандарти права на повагу до приватного та сімейного життя. Зарубіжний досвід забезпечення права на приватність

Загальні положення ст. 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Мета та зміст права на повагу до приватного і сімейного життя, позитивні зобов'язання держави за цією статтею.

Поняття приватного життя. Розумне очікування поваги до приватного життя. Приватне життя і сфера сексуального життя. Захист персональних даних. Приватне життя і захист навколишнього середовища. Інші аспекти поваги до приватного життя.

Поняття сімейного життя. Відносини між батьками та дітьми. Батьківські права. Усиновлення. Проблема державного піклування. Сімейне життя та імміграція. Інші аспекти поваги до сімейного життя.

Право на повагу до приватного життя і захист кореспонденції. Право на повагу до приватного життя і захист житла.

Законодавство про прайвесі у США. Досвід застосування Четвертої поправки до Конституції США. Приватність і особа. Приватність і преса. Приватність і проблема спостереження. Приватність на роботі. Приватність та інформація.

Законодавство про прайвесі у Канаді, Австралії, ФРН та РФ: загальний огляд.

III. Огляд практики Європейського Суду з прав людини та вітчизняної судової практики щодо забезпечення права на приватність

Інформаційний, фізичний, комунікативний та просторовий аспекти права на приватність: практика Європейського Суду з прав людини і вітчизняних судів загальної юрисдикції. Основні проблеми, що призвели до

прийняття рішень Європейського суду з прав людини, які констатують порушення Україною ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Зміст та правові наслідки рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 р. № 2-рп/2012.

6.3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Особливості збору та поширення інформації про особу: правові аспекти

План

1. Основні вимоги ст. 32 і 34 Конституції України. Проблеми врегулювання конкуренції між цими нормами.
2. Міжнародні акти та вітчизняне законодавство щодо інформаційного прайвесі.
3. Гарантії щодо поваги до приватності (прайвесі) при зборі, обробці та використанні персональних даних.
4. Гарантії щодо поваги до приватності (прайвесі) з боку ЗМІ.
5. Гарантії щодо поваги до приватності (прайвесі) під час ОРД та кримінального провадження.

Тема 2. Імплементация європейських стандартів в галузі прайвесі

План

1. Право на повагу до приватного і сімейного життя в ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
2. Справи щодо порушення ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, розглянуті Європейським судом з прав людини проти України.
3. Застосування практики Європейського суду з прав людини щодо права на приватність (прайвесі) українськими судами.
4. Законодавство України в сфері захисту права на приватність (прайвесі): сучасний стан і перспективи розвитку.

6.4. Література до курсу

1. Де Сальвіа М. Прецеденти Європейського Суду по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. / М. де Сальвіа ; пер. с фр. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – С. 527-606.
2. Конституція України : науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2011. – С. 214-236.
3. Малейна М. Н. Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита / М. Н. Малейна. – М. : МЗ-Пресс, 2000. – С. 153-199.
4. Манукян В. И. Международная защита прав человека: право, прецеденты, комментарии / В. И. Манукян. – К. : Истина, 2010. – С. 210-237.
5. Мішуровська С. Т. Міжнародно-правовий захист права на приватне життя (сучасна теорія і практика) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / С. Т. Мішуровська ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2011. – 21 с.
6. Олдермен Е. Право на приватність / Е. Олдермен, К. Кенеді ; пер. з англ. – Львів : Ахілл, 2006. – 340 с.
7. Право на приватність // Права людини в Україні : Інформаційний портал Харківської правозахисної групи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khpg.org/index.php?r=1.6.5>
8. Приватне життя і поліція: концепт. підходи, теорія та практика / Ю. І. Римаренко [та ін.] ; відп. ред. Ю. І. Римаренко. - К. : КНТ, 2006. - 738 с.
9. Романовский Г. Б. Право на неприкосновенность частной жизни / Г. Б. Романовский. – М. : МЗ-Пресс, 2001. – 312 с.
10. Серьогін В. О. Право на недоторканність приватного життя (прайвесі) у конституційно-правовій теорії та практиці / В. О. Серьогін. – Х. : ФІНН, 2010. – 608 с.
11. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. – К. : Реферат, 2006. – С. 359-384.

VII. «Право інтелектуальної власності в сфері засобів масової інформації»

В сучасних умовах діяльність засобів масової інформації (далі – ЗМІ) є однією з найважливіших сфер соціального життя, яка активно формує громадську думку. У своїй професійній діяльності журналісти, які працюють у ЗМІ, змушені постійно вступати в правовідносини, які пов'язані з отриманням, збором і розповсюдженням інформації, створенням об'єктів авторського права, а це вимагає від них знання основ права, включаючи і авторське, яке являється складовою права інтелектуальної власності. І хоча положення авторського права в рівній мірі однаково для всіх фізичних осіб, які створюють об'єкти авторського права, тим не менш, в такій специфічній сфері діяльності, як діяльність ЗМІ, є ряд особливостей, що вимагає відповідної уваги до них. Це стосується, зокрема таких питань як охорона повідомлень про події та факти, коментування, використання редакцією ЗМІ зображення фізичної особи тощо. Тому введення спеціальної навчальної дисципліни «Право інтелектуальної власності в сфері засобів масової інформації» призначено допомогти у вирішенні зазначених і інших проблем.

Мета курсу:

- сформувати у студентів цілісне уявлення про призначення, характер, зміст і особливості принципів і норм права інтелектуальної власності (авторського права) у сфері діяльності ЗМІ.

Задачі курсу:

- розкрити сутність ЗМІ та їх роль на сучасному етапі розвитку України;

- виявити ознаки і особливості об'єктів авторського права в діяльності ЗМІ, критерії їх визнання такими;

- висвітлити основні права авторів творів у ЗМІ і видавців, визначивши співвідношення між ними;

- дати аналіз міжнародно-правових документів, законодавчих актів зарубіжних країн для використання відповідного досвіду у вирішенні проблем регулювання інтелектуальної власності в діяльності ЗМІ України.

Оцінювання знань студентів здійснюється на основі підсумкового контролю знань (ПКЗ), формою якого є залік, що має на меті перевірити рівень засвоєння теоретичних знань, вміння застосовувати ці знання при вирішенні конкретних практичних задач.

7.1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СФЕРІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ»

Тема 1. Правові форми організації засобів масової інформації

Загальна характеристика засобів масової комунікації в Україні по каналах передачі інформації: друковані, аудіовізуальні, інформаційні установи та організації; комп'ютерні мережі, електронні інформагентства; електронні версії газет і журналів.

Законодавче регулювання діяльності засобів масової інформації (далі – ЗМІ) в Україні. Правовий статус ЗМІ. Журналіст як суб'єкт інформаційних правовідносин та його правовий статус.

Тема 2. Інформація як об'єкт цивільних відносин у ЗМІ

Поняття та види інформації.

Права журналіста на отримання інформації, доступ до відомостей і подій. Поняття акредитації і запиту як спеціальної форми доступу ЗМІ і журналів для отримання інформації. Використання журналістами технічних засобів, ведення прихованої зйомки і т. ін.

Тема 3. Об'єкти інтелектуальної власності в ЗМІ, засади їх використання

Поняття інтелектуальної власності. Авторське право і суміжні права. Автори та співавтори, їх немайнові та майнові права. Об'єкти авторського права. Особливості правового режиму службових творів. Знак охорони авторського права і його правове значення. Строки дії авторського права.

Твори, що створюються журналістами. Дотримання прав авторів та суміжних прав на твори, що використовуються в ЗМІ. Використання оприлюднених творів. Питання про передрука з газети в газету, журнал тощо. Авторське право на інтерв'ю. Авторське право на повідомлення в новинах, на програму телепередач.

Тема 4. Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності у ЗМІ

Поняття та види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Окремі види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності: договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Ліцензійний договір. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності

Тема 5. Захист авторських та суміжних прав

Право на захист авторського права і суміжних прав та його реалізація. Питання виявлення плагіату літературного твору в умовах розвитку інформаційних технологій. Дослідження поняття форми вираження твору та

її зміни при встановленні факту використання твору. Судова експертиза у справах з захисту авторських та суміжних прав.

Інститут зловживання правом у законодавстві зарубіжних країн.

Міжнародно-правові механізми охорони і захисту прав інтелектуальної власності

7.2. ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема	Всього годин	У тому числі		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1. Правові форми організації засобів масової інформації	10	2		8
2. Інформація як об'єкт цивільних відносин у ЗМІ	10	2		8
3. Об'єкти інтелектуальної власності в ЗМІ, засади їх використання	10	2	2	6
4. Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності у ЗМІ	12	2		10
5. Захист авторських та суміжних прав	12	2		10
ВСЬОГО	54	10	2	42

7.3. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Правові форми організації діяльності засобів масової інформації

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття засобу масової інформації, порядок його утворення.
2. Види ЗМІ залежно від каналів передачі інформації.
3. Що слід розуміти під акредитацією засобу масової інформації.
4. Що розуміється під масовою інформацією?
4. Що розуміється під розповсюдженням продукції засобу масової інформації?
5. З якою метою не дозволяється використовувати засіб масової інформації?
6. У яких випадках діяльність ЗМІ може бути припинена або призупинена?

Тема 2. Інформація як об'єкт цивільних відносин у сфері діяльності ЗМІ

Питання для самостійного вивчення

1. Інформація як об'єкт цивільних прав.
2. Види інформації.
3. Що слід розуміти під конфіденційною інформацією?
4. Що розуміється під правом на створення інформації?
5. Що розуміється під зловживанням масовою інформацією?

Тема 3. Об'єкти інтелектуальної власності в сфері діяльності ЗМІ, засади їх використання

Питання для обговорення

1. Поняття права інтелектуальної власності та його загальна характеристика.
2. Співвідношення права інтелектуальної власності з правом власності.
3. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності.
4. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності.
5. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності.
6. Перехід майнових прав інтелектуальної власності до інших осіб.
7. Строки чинності майнових прав інтелектуальної власності.
8. Твори як об'єкти авторського права, їх різновиди.
9. Суб'єкти авторського права. Презумпція авторства.
10. Поняття співавторства та його різновиди.
11. Особисті немайнові прав автора.
12. Майнові права автора, їх зміст та класифікація.
13. Виникнення авторських прав, строки їх чинності. Значення державної реєстрації авторських прав. Сповідання про авторські права.
14. Поняття суміжних прав, їх об'єкти та суб'єкти.
15. Об'єкти права інтелектуальної власності в журналістиці.

Тема 4. Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності у сфері діяльності ЗМІ

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття та види договорів в сфері інтелектуальної власності.
2. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.
3. Ліцензійний договір.
4. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності

Тема 5. Захист авторських та суміжних прав за законодавством України

Питання для самостійного вивчення

1. Основні положення захисту прав інтелектуальної власності в законодавстві зарубіжних країн.
2. Міжнародно-правові механізми охорони і захисту прав інтелектуальної власності.
3. Що таке плагіат?
4. Юридична відповідальність журналіста і редакції засобу масової інформації у відносинах з фізичними і юридичними особами як персонажами публікацій.

7.4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНО ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – №№ 40 – 44. – Ст. 356.
3. Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 49, ст. 299.
4. Закон України «Про інформацію» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 48, ст.650.
5. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 1, ст. 1.
6. Закон України «Про телебачення і радіомовлення // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 10, ст. 43.
7. Закон України «Про інформаційні агентства» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 13, ст. 83.
8. Закон України «Про авторське право і суміжні права // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 13, ст.64.
9. Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 50, ст. 302)
10. Закон України «Про захист суспільної моралі» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 14, ст.192.
11. Закон України «Про державну таємницю // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 16, ст.93.
12. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова КМУ від 27 грудня 2001 року № 1756 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-п>.
13. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 року № 12 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>.
14. Про захист прав інтелектуальної власності: постанова Вищого господарського суду України (справа від 17 липня 2007 року № 05/314-07) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/va314600-07>.
15. Буроменський М., Сердюк О., Підкуркова І. Суди у відносинах з журналістами та ЗМІ: Посібник для суддів. – Київ, 2008. – 64 с.

16. Ворошилов В. В. Журналистика: Учеб. СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 1999. — 304 с.
17. Гаврилов Э.П. Авторский договор в СМИ //Законодательство и практика средств массовой информации, 2000, № 4.
18. Ермакова А.Р. Право интеллектуальной собственности в сфере периодической печати. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 323 с.
19. Журналист в поисках информации. 2-е изд. М.: «Галерея», 2000.
20. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування / За заг. ред. О. П. Орлюк. – К.: Лазуріт-Поліграф, 2009. – 242 с.
21. Интеллектуальная собственность на телевидении и радио: Учеб. пособие / Под ред. Э.П. Гаврилова, П. Круга. М.: Центр «Право и СМИ», 1998.
22. Кудіна О.В. Інтелектуальна власність у сучасних ЗМІ. Електр. ресурс: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2013>
23. Кузнецова Н. С., Кохановська О.В. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні / Н. С. Кузнецова, О. В. Кохановська // Право України. – 2011. – № 3. – С. 21–29.
24. Максимовна Л. Права авторов статей, опубликованных в периодических журналах и сборниках //Интеллектуальная собственность, 2000, №5-6.
25. Максимовна Л. Авторские права на фотографические произведения //Интеллектуальная собственность, 1998, № 4.
26. Поклад М. Принадлежат ли издателю исключительные права на созданные в порядке служебного задания периодические издания? //Законодательство и практика средств массовой информации, 2001, № 5.
27. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. — 2-ге вид., доп. — К.: ВПЦ "Київський університет", 1999. — 308 с.
28. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / За ред. Ю.М.Капіци; Кол. авт. Ю.М.Капіца, С.К. Ступак, В.П. Воробйов та ін. - К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. - 1104 с.
29. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.
30. Рихтер А.Г. Правовые основы журналистики. М., 2002.
31. Рудник Т., Закорецька Г. Проблеми захисту права інтелектуальної власності в Україні: теоретичний аспект / Т. Рудник, Г. Закорецька // Підприємництво, госп-во і право. – 2012. – № 8. – С. 8–10.
32. Стефанчук Р. О. Перспективи розвитку права інтелектуальної власності в Україні (на прикладі особистих немайнових прав) / Р. О. Стефанчук // Право України. – 2011. – № 3. – С. 45–59.
33. Тимошик М. Договори у видавничій справі // Друкарство. – 2002. – № 3. – С. 78–81.

34. Федотов М. Правовые основы журналистики. М., 2002.
35. Харитоновна, О. І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади) : монографія / О. І. Харитоновна. – О.: Фенікс, 2011. – 346 с.
36. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / За ред. проф. І.В. Спасибо-Фатєєвої. – Х. : Страйд, 2011. – Том 6: Право інтелектуальної власності. – 592 с.
37. Чернышева С.А. Авторский договор в гражданском праве России. М., 1996.
38. Чертков В.Л. Авторское право в периодической печати. М., 1989.
39. Яркіна Н. Є. Спільні права інтелектуальної власності: їх виникнення та здійснення / Н. Є. Яркіна // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 4. – С. 145–155.
40. International Encyclopedia of Communication / Ed. by E. Barnouw, G. Gerbner, W. Schramm, T. L. Worth, L. Gross; Univ. of Pensilvania. Oxford Univ. Press. — N. Y.: Oxford, 1989.

7.5. ПИТАННЯ ДЛЯ ЗАЛІКУ

1. Система законодавчого регулювання діяльності ЗМІ в Україні. Загальні принципи.
2. Поняття засобу масової інформації (ЗМІ), його ознаки та види.
3. Чи являється Інтернет різновидом засобу масової інформації?
4. Поняття та види інформації.
5. Свобода інформації і конфіденційні відомості.
6. Правовий статус журналіста, його права і обов'язки.
7. Права журналіста на отримання інформації, доступ до відомостей і подій. Обмеження на доступ до інформації.
8. Права журналіста на створення, обробку і розповсюдження інформації.
9. Поняття акредитації і запиту як спеціальної форми доступу ЗМІ і журналів для отримання інформації.
10. Поняття інтелектуальної власності.
11. Співвідношення понять «об'єкт права інтелектуальної власності» та «інформація».
12. Поняття авторського права.
13. Суб'єкти авторського права. Співавторство.
14. Об'єкти авторського права.
15. Об'єкт авторського права в журналістиці.
16. Немайнові та майнові права автора-журналіста.
17. Правомірність використання об'єктів авторського права у ЗМІ.
18. Принцип недоторканності приватного життя і захисту суспільних інтересів.
19. Дотримання прав авторів та суміжних прав на твори, що використовуються в ЗМІ.
20. Вільне використання об'єктів авторського права.
21. Можливість передруку твору з газети в газету, журнал тощо.
22. Службові твори.
23. Авторське право на інтерв'ю.
24. Авторське право на повідомлення в новинах.
25. Авторські права на програму телепередач.
26. Передача авторських прав.
27. Авторський договір.
28. Ліцензійний договір.
29. Службові твори в роботі журналіста.
30. Захист авторських прав.

VIII. «Тележурналістика»

Для майбутнього юриста діяльність в сфері тележурналістики є важливим джерелом професійного самовдосконалення в таких аспектах: здатність до прийняття нестандартних рішень, встановлення емоційного контакту в процесі діалогу на будь-якому рівні, спроможність до аналітичного оцінювання ситуації. Процес роботи в кадрі – це можливість побачити себе зі сторони, написання сценарію – робота над власним літературним стилем, дикторська майстерність – неперевершена мовна практика та набуття навичок професійного спілкування, інтерв'ю в інтерактивному режимі – вміння імпровізувати і швидко реагувати на подію, знання законів телевізійної драматургії – ключові в будь-якому творчому процесі. Навички роботи з відеокамерою, світлом, звуком, монтажними програмами сьогодні необхідні кожному фахівцю, адже професійна реалізація в багатьох аспектах сьогодні здійснюється саме в медіапросторі.

Дисципліна “Тележурналістика” покликана розкрити основні принципи функціонування телебачення, специфіку телебачення в системі засобів масової комунікації (далі □ ЗМК) та специфіку виражальних засобів телебачення, дати відомості як з теорії тележурналістики, так і з практики журналістської діяльності, орієнтуючись на конкретний результат - спроможність створення студентами кінцевого телевізійного продукту. У межах курсу вивчаються базові терміни телевізійної журналістики, жанрова система телемовлення, засоби тележурналістики, особливості операторської роботи і монтажу телепрограм, основи сценарної та дикторської майстерності. Набуваються вміння та навички практичної роботи в сфері телевиробництва.

Мета навчальної дисципліни

– забезпечити студентів фундаментальними знаннями та уявленнями про теорію і практику сучасної тележурналістики, набуті практичні навички підготовки та створення сюжетів у різних жанрах телевізійних програм.

Предмет навчальної дисципліни

- тележурналістика як специфічна сфера журналістської діяльності, заснована на трансляції просторово-часових образів;
- жанри телебачення;
- режисура різних видів телевізійних програм;
- сценарна майстерність;
- робота телеведучого;
- основи відеозйомки і режисури монтажу.

Завдання навчальної дисципліни

Після засвоєння навчальної дисципліни студенти повинні

знати:

- специфіку телебачення в системі засобів масової інформації;
- мовні засоби телебачення і їх використання в діяльності тележурналіста;
- загальні принципи телережисери;
- принципи написання журналістських текстів.

уміти:

- писати літературний і режисерський сценарій сюжетів в різних жанрах телебачення;
- працювати з журналістською інформацією;
- аналізувати і редагувати різні види журналістських текстів;
- працювати в кадрі;
- брати інтерв'ю;
- управляти професійною телекамерою;
- працювати у монтажних програмах Adobe Premiere, SOUND FORGE, Adobe Photoshop.

Для виконання поставлених завдань на практичних заняттях студенти проходять усі етапи створення телевізійної програми в процесі роботи над індивідуальним відеопроєктом - публіцистичним відеосюжетом на обрану тему (тема узгоджується з викладачем).

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. Теоретичні засади телевізійної журналістики

Тема 1. Специфіка функціональної сфери телебачення в системі ЗМК.

Предмет, мета і завдання навчального курсу, його наукові засади.

Соціальні функції телебачення: комунікативна, організаторська, соціально-педагогічна, інформативна. Культурно-просвітницькі функції: естетична, освітня, рекреативна. Аудиторія телебачення. Медіакультура і її значення в світі аудіовізуальних комунікацій і в практичній роботі фахівця-правознавця.

Тема 2. Аудіовізуальний медіатекст як носій зображально-виражальних засобів телебачення.

Проблема тексту в медіакультурі.

Аудіовізуальний медіатекст у соціокультурному просторі. Аудіовізуальний медіатекст як структурна одиниця медіакультури і як форма існування творів аудіовізуальних мистецтв. Специфіка і структура аудіовізуального медіатексту: складові (вербальна, аудійна, візуальна), специфічні ознаки (системність, віртуальність, діалогічність, інтертекстуальність, конвергентність).

Функції музичної складової аудіовізуального медіатексту: ілюстративна; узагальнювальна; культурного кодування; емоційного контролю; лейтмотиву. Шуми як важлива форма аудійної складової медіатексту.

Візуальна складова - кадр, план, ракурс, світло, композиція кадру.

Вербальна складова – дикторський текст, його написання і начитування.

Відмінність дикторського тексту від друкованого тексту.

Тема 3. Жанри телевізійної журналістики.

Жанрообразуючі ознаки. Вимоги до жанрів.

Інформаційна, аналітична, художня публіцистика.

Жанри інформаційної публіцистики :репортаж, інтерв'ю. Жанри аналітичної публіцистики: бесіда, огляд, коментар. Жанри художньої публіцистики: нарис, есе, памфлет, фельетон. Документальний телефільм.

Малі форми – відеокліп, відеоролік.

II. Принципи роботи з аудіовізуальним медіатекстом

Тема 4. Загальні принципи телережисури.

Етапи створення телевізійної продукції (задум, передпродукція, виробництво, постпродукція).

Співвідношення відеоряду і дикторського тексту. Раскадровка. Композиційні і драматургічні принципи побудови аудіовізуального медіатвору.

Тема, ідея, композиція, драматургія, конфлікт у медіамові.

Тема 5. Методи аналізу аудіовізуального медіатексту, алгоритм аналізу.

Аналіз і створення медіатекстів.

Методи аналізу - структурний, сюжетний, аналіз медійних стереотипів, семіотичний, ідеологічний, філософський, етичний та естетичний аналіз. Специфіка кожного з видів аналізу та їхнє методичне значення в процесі роботи журналіста.

Алгоритм аналізу аудіовізуального медіатексту як послідовність взаємопов'язаних, логічно побудованих дій, спрямованих на досягнення вищого рівня розуміння аудіовізуального медіатексту.

Концептуальні засади створення алгоритму: особливості структури сприйняття екранного твору (Ю. Усов), алгоритм аналізу медіатексту (Є. Бондаренко), етапи перцептивного процесу - передкомунікативний, комунікативний, посткомунікативний (О. Рудницька).

III. Основні складові мови телебачення

Тема 6. Основи сценарної майстерності.

Методи подання інформації. Особливості журналістської мови. Співвідношення об'єктивності і суб'єктивності журналіста. Приховані та відкриті прийоми прояву позиції журналістика.

Авторський текст. Прийоми написання літературного тексту телевізійної програми. Сценарний план, синопсис, літературний і режисерський сценарій. Літературний стиль. Ритм, темп, кульмінація в телевізійному сценарії.

Тема 7. Основи відеозйомки.

Телекамера. Принципи управління. Прийоми роботи. Композиційна побудова кадру. Від'їзд, наїзд, панорама. Зйомка студійна, натурна, новостійна.

Тема 8 . Основи відеомонтажу.

Монтаж як процес співвідношення кадрів та емоційно-змістового становлення екранного образу.

Нелінійний монтаж та його специфіка.

Підготовка сюжету до монтажу. Розписування відеоматеріалу. Вибір музики. Принципи роботи в програмах Adobe Premiere SOUND FORGE Adobe Photoshop. Спецефекти.

Тема 9. Режисура інтерв'ю.

Типи інтерв'ю. Правила інтерв'ю. Підготовка до зйомки інтерв'ю. Професійна етика інтерв'юера. Принципи складання питань. Основні труднощі інтерв'юера.

Тема 10. Майстерність телеведучого.

Типи: ведучій-актор, ведучій-аналітик, ведучій-коментатор. Природні якості ведучого.

Професійні якості і навички: розуміння інформації, швидка реакція на співрозмовника, вміння слухати співрозмовника, орієнтування у ситуації, уміння чітко формулювати питання, органічна поведінка у кадрі, володіння технікою мови і власним тілом.

Стиль. Імідж. Грім. Міміка, жести.

Принципи написання підводок.

Майстерність мови на телебаченні: дикція, артикуляція, дихання, звукоутворення у дикторській практиці. Майстерність діалогу.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Заняття 1.

Робота у кадрі. Аналіз отриманого результату.
Оснащення телевізійної студії. Матеріальна база телебачення.

Заняття 2.

Дикторський текст, його начитування. Робота над дикцією. Правила орфоєпії в українській мові. Особливості роботи з мовою, що звучить. Робота з мікрофоном. Студійний запис дикторського тексту. Система правил написання текстів для сценарію телевізійної програми. Робота над інтонацією.

Заняття 3.

Аналіз телевізійних творів різних жанрів. Вибір теми для журналістського твору. Сюжет та фабула у телевізійних передачах. Структура відео сюжетів різних жанрів.

Заняття 4.

Створення режисерського сценарію. Співвідношення відео та аудіо інформації. Композиція і драматургія відеофільму. Епізод як структурна одиниця сценарію. Створення розкадровки.

Заняття 5.

Аналіз і створення медіатексту. Виготовлення прес-релізу. Організація та проведення прес-конференцій. Правила ефективної взаємодії з аудиторією. Приклади ефективних і неефективних прес-релізів.

Заняття 6.

Культура мови на телебаченні. Стилі викладення матеріалу. Журналістська позиція та способи її виявлення у тексті (відкриті та приховані). Журналістські штампи та кліше. Телевізійна мова в сюжетах різних жанрів.

Заняття 7.

Створення синопсису індивідуального відеопроекту. Підготовка монтажного листа. Шлях від замислу до ідеї.

Заняття 8.

Створення літературного сценарію медіатексту. Збір інформації та робота з літературними та інформаційними джерелами. Структура журналістського тексту. 3-часна форма будування сюжету як найбільш ефективна та зручна для сприйняття

Заняття 9.

Робота з відеокамерою. Особливості зйомки у студії, на вулиці, у приміщенні. Постановка кадру. Композиція кадру. Від'їзд, наїзд, панорама. Правила роботи в кадрі. Освітлення на різних знімальних майданчиках.

Заняття 10.

Вміння та навички роботи інтерв'юєра. Вивчення теми майбутньої бесіди. Підготовка питань. Мистецтво телевізійного спілкування.

Заняття 11.

Основи відеомонтажу. Робота з відзнятим матеріалом. Пошук музики для саунд-трека. Підготовка монтажного листа індивідуального проекту.

Заняття 12.

Створення кінцевого телевізійного продукту.

ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Заняття 1

Робота над дикцією. Вибір теми та створення синопсису індивідуального відео проекту.

Заняття 2

Створення літературного сценарію медіатексту.

Заняття 3

Робота з відеокамерою. Зйомка майбутнього сюжету.

Заняття 4

Робота у кадрі. Інтерв'ю.

Заняття 5

Робота із відзнятим матеріалом. Розкадровка.

Заняття 6

Начитування тексту. Підбір музики.

Заняття 7

Монтаж індивідуального відеосюжету.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Підготовка повідомлень з окремих тем курсу.
2. Підготовка до практичних занять: робота зі знімальною та монтажною апаратурою, виконання мовних тренінгів, підбір та опрацювання інформації з тем обраних сюжетів.
3. Складання літературного та режисерського сценарія інформаційного, аналітичного і публіцистичного телевізійного сюжету.
4. Аналіз медіатекстів за даним алгоритмом.
5. Складання композиційних та драматургічних схем обраних для аналізу медіатекстів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєва С. Засоби масової інформації та їх вплив на суспільство // Студентськ. наук. студії. – 2001. – Вип.1. – С. 32-35.
2. Багиров Э. Место телевидения в системе средств массовой информации и пропаганды: Учебное пособие. – М.: Изд. Моск. ун-та, 1976. – 119 с.
3. Большие проблемы малого экрана: Сб.ст. – М.: «Искусство», 1981. – 176с.
4. Ворошилов В. Журналистика. С-Пб.,2000.
5. Гоян В.Ведущий телепрограмм. Методические рекомендации.К.,2000.
6. Ждан В.Введение в эстетику фильма.Образ сценарный и экранный.М.,1972.
7. Инджиев А. А. Универсальный справочник начинающего журналиста / А. А. Инджиев. – Ростов на Дону: Феникс, 2007. – 496 с.
8. Коркосенко С. Г. Основы журналистики: Учебник для студентов вузов / С. Г. Коркосенко. – М.: Аспект Пресс, 2007. – 318 с.
9. Лутаєнко В.С. Кіно в системі культури: Деякі культурознав. проблеми естетичного освоєння наукових знань засобами мистецтва. – К.: Мистецтво, 1981. – 199с.
10. Мащенко І.Г. Хроніка українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу. – К.: Україна, 2005. – 382с.
11. Методы журналистского творчества.-М.: Издательство МГУ,1982.
12. Меллер А.Основы режиссуры телевидения.Вып.1.М.,1968.
13. Меллер А.Основы режиссуры телевидения.Вып.2.М.,1971.
14. Михайлин Г.Основы журналистики.Х.,2003.
15. Муратов С.А. Принцип зрительского сотворчества в экранной публицистике: Проблемы активизации телевизионной аудитории // Вестн. Моск. Ун-та. Сер. 10. _Журналистика._ 1986. – №1. – С. 18-23.
16. Нечай О. Основы киноискусства. – М.: Просвещение, 1989. – 288с.
17. Органов Г.С. TV по-американски. – М.: «Искусство», 1985. – 288с.
18. Пресс С. Как пишут и продают сценарии в США для видео, кино и телевидения. – М.: ТРИУМФ, 2003. – 400 с.
19. Раппопорт С.Х. От художника к зрителю: Как построено и как функционирует произведение искусства. – М.: Советский художник, 1978. – 237с.
20. Розенталь А. Создание кино и видеофильмов как увлекательный бизнес. – М.: ТРИУМФ; г. Жуковский: ЭРА, 2000. – 352 с.
21. Ромм М.Беседы о кинорежиссуре.М.,1971.
22. Темех Н. Телевізійні програми і розвиток духовного світу молоді людини // Пам'ять століть. – 2004. – №3/4. – С. 249-257.
23. Франко Г. Испытание экраном // Народное образование. – 1996. – №7. – С. 68-70.

24. Хилько Н. Роль аудиовизуальной культуры в творческом самоосуществлении личности: Монография. – Омск: Изд-во Сибирского филиала Российского института культурологии, 2001. – 445 с.
25. Чашко Л.В. Кіно, радіо, телебачення у виховній роботі – К, 1979. – 159с.
26. Щербаков Ю. Сам себе оператор, сам себе и режиссер. М., 2002.
27. Юраш А. Студентський науковий семінар “Електронні ЗМІ України і сучасний світ” // Пам’ять століть. – 2004. – №3/4. – С. 213-219.

IX. «Сучасна друкована та он-лайн журналістика. Практики ефективного тексту»

Дисципліна розрахована на отримання студентами теоретичних та практичних знань у сфері сучасної газетної та сітьової журналістики, надає можливість всебічно дослідити технології та практики створення журналістського тексту в залежності від жанрової специфіки.

Мета курсу:

- полягає у осмисленні, співставленні та аналізі сучасних трендів та професійних практик, які презентовані на актуальній медіа-мапі журналістики тексту.

Задачі курсу:

- передбачає поглиблене вивчення таких питань як техніки журналістської роботи, методи збору та обробки первинної інформації, організація і етапи журналістського розслідування, відокремлення факту та думки у журналістському матеріалі, управління експектаціями журналістського середовища, основи ефективного копірайту та організаційні засади та принципи редакційного менеджменту друкованих та он-лайн ЗМІ.

- розкриття особливості професійної журналістської діяльності у друкованих та сітьових ЗМІ в умовах інформаційного суспільства та глобалізації інформаційних процесів та комунікативних практик.

- передбачає висвітлення проблематики журналістики конфлікту та введення в сучасну конвергентну журналістику.

При вивченні дисципліни «Сучасна друкована та он-лайн журналістика. Практики ефективного тексту» студенти повинні:

- знати й розуміти жанрову специфіку друкованих та сітьових засобів масової інформації та комунікації, основні техніки журналістської роботи відповідно до жанрів і форматів, принципи збалансованості, об'єктивності та неупередженості журналістських матеріалів, основні засади редакційного

менеджменту та особливості співпраці з різноманітними джерелами збору та обробки інформації, особливості будування сучасних конвергентних медіа-платформ;

- уміти використовувати на практиці набуті знання, впевнено володіти основними журналістськими жанрами у сфері друкованих та сітьових ЗМІ, відчувати доречність їх використання в залежності від основної мети інформаційного повідомлення.

Форма контролю: залік

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Основні компоненти журналістського матеріалу.

Визначення теми матеріалу. Критерії відбору теми. Експертиза потенціалу тематичної актуальності. Інформаційний привід як основа визначення жанру. Структурні компоненти матеріалу: від авторського задуму до створення ефективного тексту. Сюжетність журналістського матеріалу. Визначення проблематики матеріалу. Конфлікт у медійному віддзеркаленні. Залежність формату друкованого або он-лайнного ЗМІ від характеристик цільової аудиторії.

2. Жанри сучасної газетної та інтернет-журналістики.

Особливості та характеристики інформаційних жанрів. Особливості та характеристики аналітичних жанрів. Порівняльний аналіз жанрів. Жанрова специфіка в залежності від формату видання. Художньо-публіцистичні жанри у сучасній журналістиці. Техніки роботи у жанрі журналістського розслідування. Особливості жанрової специфіки інтернет-журналістики.

3. Новини у сучасному соціумі: закономірності виробництва, розповсюдження та споживання.

Характеристики та особливості журналістики новин та журналістики думок. Проблеми ідентифікації новинних повідомлень. Методики оцінки джерел інформації. Способи аналізу, декодування та реконструкції новинних

повідомлень сучасних ЗМІ. Методи деконструкції повідомлень друкованих ЗМІ. Специфіка реконструкції повідомлень нових медіа. Новинні драйвери.

4.   Методологія та техніки проведення журналістського розслідування.

Характеристика журналістського розслідування як окремого творчого жанру. Процес становлення юридичних та етичних норм журналістики розслідування. Мета, предмет, засоби та методи журналістського розслідування. Джерела інформації. Інтерв'ю як метод збору фактів. Правовий статус журналіста. Способи вирішення етичних колізій при проведенні журналістського розслідування.

5.   Основи редакційного менеджменту друкованих та он-лайн ЗМІ

Основні поняття та функції редакційного менеджменту. Базові принципи формування організаційної структури сучасних редакцій. Структура редакційного колективу. Концепції різноманітних згідно типології видань. Аналіз змістовної, композиційної та графічної моделі . Форми поточного та перспективного планування. Основи маркетингового менеджменту та базові засади розробки нового медіа-продукту у сфері друкованої та он-лайн журналістики. Основні види редакційних конфліктів і шляхи їх вирішення.

6.   Мультимедійна та конвергентна журналістика.

Передумови становлення сучасної конвергентної журналістики. Конвергентна журналістика в контексті соціо-культурного розвитку та соціальної трансформації суспільства. Нові компетенції журналіста конвергентної редакції. Методи роботи «універсального» журналіста.

Специфіка журналістських жанрів конвергентної журналістики. Стратегія створення мультимедійного контенту.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ

Лекція 1: **Теорія і практики ефективного тексту**

1. Архітектура журналістського матеріалу.
2. Критерії визначення актуальності журналістського тексту.
3. Природа, види та призначення факту в журналістському матеріалі. Критерії достовірності факту.
4. Взаємозалежність змісту та форми журналістського матеріалу з огляду на формати сучасних ЗМІ.

Лекція 2: **Жанри сучасної газетної та інтернет-журналістики**

1. Характеристики класичних інформаційних жанрів. Жанрова специфіка в залежності від формату видання.
2. Порівняльний аналіз жанрів. Жанрова еволюція.
3. Техніки роботи над журналістським матеріалом в залежності від жанрової та тематичної специфіки.
4. Особливості жанрової специфіки сучасної інтернет-журналістики.

Лекція 3: **Журналістика новин та її особливості**

1. Визначення новини та структура новинного матеріалу.
2. Критерії відбору новин. Види актуальності.
3. Жанри новин. Структура короткої новини та розширеного новинного повідомлення.
4. Особливості новини-факту, новини-події, новини-цитати. Багатопредметна новина.
5. Специфіка новинних драйверів.

Лекція 4: **Журналістське розслідування як особливий творчий жанр**

1. Характеристика жанру . Предмет та задачі журналістського розслідування.
2. Вибір теми та основні етапи журналістського розслідування.

3. Формування розслідницької гіпотези та методики проведення журналістського розслідування.
4. Джерела інформації та способи вирішення етичних колізій при проведенні журналістського розслідування.

Лекція 5: Особливості редакційного менеджменту друкованих та он-лайн ЗМІ

1. Основні принципи редакційної організації.
2. Особливості виробничого менеджменту друкованих ЗМІ.
3. Сучасні підходи до економічного менеджменту в друкованих та он-лайн ЗМІ.
4. Цілі редакційного маркетингу та бізнес-планування.
5. Проблеми оптимізації економічної діяльності сучасних редакцій.

Лекція 6: Мультимедійна та конвергентна журналістика

1. Передумови та характеристики змін сучасного медійного ландшафту.
2. Особливості сучасної мультимедійної та крос-медійної редакції.
3. Конвергенція як нова модель розповсюдження інформації.
4. Нові компетенції журналіста конвергентної редакції. Методи роботи універсального журналіста.